توندوتیژیی وەزیفی دژی ژنان

لە فەرمانگە حکومیەکاندا

ناوی کتێب: توندوتیژیی وەزیفی دژی ژنان لە فەرمانگە حکومیەکاندا
نووسینی: کنێر عەبدوڵلا
بابەت: توێژینەوە
مۆنتاژی کۆمپیوتەر: سەیران عەبدولرەحمان فەرەج
تیراژ: 1000 دانە
نرخ: 2000 دینار
ژمارەی سپاردن: 558 ی 2007
چاپخانەی: دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم
چاپی : یەکەم ساڵی 2007
کوردستان -سلێمانی
www.sardamco.com

توندوتیژیی وەزیفی دژی ژنان
لە فەرمانگە حکومیەکاندا

(توێژینەوەیەکی زانستیی مەیدانییە لە هەردوو شاری سلێمانیو هەولێر
ئەنجامدراوە ساڵی 2006)

نووسینی

کنێر عەبدوڵڵا

سلێمانی 2007

زنجیرەی کتێبی دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم
کتێبی سەردەم ژمارە (404)

سەرپەرشتیاری گشتیی زنجیرە
ئازاد بەرزنجی

پێشکەشە :

- بەو مرۆڤانەی خەباتدەکەن لە پێناو نەهێشتنی توندوتیژیدا.

- بە رۆحی ئەو ژنانەی بوونەتە قوربانی توندوتیژی.

ســـوپـاس و پــێزانـــین بــۆ بــەرێـــزان :

1-خــاتوو نجــات محمد فــرج - مامۆســتای بــەشی کــۆمەڵناســی لــە زانــکۆی ســلێمانی .

2-خـــاتوو ئـــاواز عەبـدوڵلا ، هــاوڕێم هەڵکـەوت عەبـدوڵلاو گـــشت ئـــەو هـــاورێیــانــەی هــاوکاریانکــردم بـــۆ بــەئە نجـام گــەیـاندنی ئــەم تــوێژینـــەوەیە .

3- یــەکێتی ژنـــانی کـــوردســـتان (لقـــی ســـلێمـــانی و هـــەولێر) .

پێرستی بابەتەکان

بابەت	لاپەڕە
پێشکەشە بە	5
سوپاس و پێزانین	6
پێرستەکان	7
پێرستی خشتەکان	9
پێشەکی	11
دەروازەی یەکەم /لایەنی تیۆری	13
بەشی یەکەم/	15
1. ئامانجی توێژینەوە.	16
2. گرنگیی توێژینەوە.	17
3. ئاستەنگەکانی توێژینەوە.	17
4. کێشەی توێژینەوە.	19
بەشی دووەم	21
تەوەرەییەکەم/ خستنەڕووی چەمك و زاراوەکان	22
1. توندوتیژی	22
2. توندوتیژی دژ بە ژنان	23
3. توندوتیژیی جێندەری	24
4. توندوتیژیی وەزیفی	24
5. ژنی فەرمانبەر	25
6. خێزان	25
7. کۆمەڵگە	25
8. دەوڵەت	26
تەوەرەی دوەم	27

توێژینەوەی پێشوو 27

بەشی سێیەم/ جۆرەکانی توندوتیژی 31

1. توندوتیژیی جەستەیی 33
2. توندوتیژیی دەروونی 33
3. توندوتیژیی سێکسی 34
4. توندوتیژیی سیاسی 34
5. توندوتیژیی کۆمەڵایەتی 35
6. توندوتیژیی تەندروستی 36
7. توندوتیژیی پەروەردەیی 37
8. توندوتیژیی ئابووری 38
9. توندوتیژیی یاسایی 39

بەشی چوارەم/تەوەرەی یەکەم 41

هۆکارەکانی توندوتیژی دژ بە ژنان 42

تەوەرەی دووەم/ کاریگەرییەکانی توندوتیژی لەسەر ژنانی فەرمانبەر 45

دەروازەی دووەم/لایەنی مەیدانی 47

بەشی یەکەم/دەروازەی یەکەم 49

سنوری توێژینەوە 50

نموونەی توێژینەوە 50

ئامرازی توێژینەوە 51

میتۆدی توێژینەوە 51

دەروازەی دووەم/ خستنەڕووی گریمانەکان 52

بەشی دووەم/ 101

شیکردنەوەی خشتەکان 101

ئە نجامەکان 102

پێشنیاروچارەسەرەکان 107

سەرچاوەکان 109

پاشکۆکان 114

پێرستی خشتەکان

ژمارەی خشتە	ناونیشانی خشتە	لاپەڕە
خشتەی(1)	تەمەنی بەشداربوان	52
خشتەی(2)	شوێنی لەدایکبوون	54
خشتەی(3)	شوێنی نیشتەجێبوون	55
خشتەی(4)	جۆری خانوو	56
خشتەی(5)	ئاستی خوێندن	57
خشتەی(6)	باری کۆمەڵایەتی	59
خشتەی(7)	ژمارەی ئەندامانی خێزان	60
خشتەی(8)	باری ئابووریی خێزان	61
خشتەی(9)	تەمەنی چوونە ناو ژیانی هاوسەرێتی	62
خشتەی(10)	ماوەی ژیانی هاوسەرێتی	63
خشتەی(11)	جۆری پێکهاتنی ژیانی هاوسەرێتی	64
خشتەی(12)	ژمارەی بەڕێوەبەری فەرمانگەکان	66
خشتەی(13)	بوونی دایەنگە لە فەرمانگەکاندا	67
خشتەی(14)	ژنانی فەرمانبەر چۆن ڕووبەڕووی توندوتیژی دەبنەوە	68
خشتەی(15)	هۆکارەکانی توندوتیژی	69
خشتەی(16)	کێن ئەوانەی توندوتیژی دەکەن	71
خشتەی(17)	بوونی جیاوازی لەگەڵ ژنانی فەرمانبەر	73
خشتەی(18)	هۆکارەکانی جیاوازی	74
خشتەی(19)	دەرفەتی کارکردن	76
خشتەی(20)	هۆکارەکانی کەمیی ژنان لە پۆستە باڵاکاندا	78
خشتەی(21)	هەڵوێست وەرگرتنی ژنانی فەرمانبەر	80

خشتەی (22)	هۆکارەکانی بێدەنگبوونی ژنان	82
خشتەی (23)	ئامادەیی ژنان بۆ وتنی ڕاستیەکان	84
خشتەی (24)	ئاسەواری بەجێهێشتنی توندوتیژی	85
خشتەی (25)	چارەسەر بۆ توندوتیژی	87
خشتەی (26)	کام لەم ڕۆڵانە بەکاری ژنان دەزانرێ	89
خشتەی (27)	پاڵنەرە سەرەکیەکانی کارکردنی ژنان	90
خشتەی (28)	هۆکارەکانی توندوتیژی	92
خشتەی (29)	لە کوێی تر ژنان دووچاری توندوتیژی دەبنەوە	94
خشتەی (30)	ناساندنو بەرپرسیارێتی توندوتیژی	96
خشتەی (31)	منداڵ چەند توندوتیژ دەبێ لە خێزاندا	98

پـێـشــــەکــــی

بێگومان هاتنەدەرەوەی ژنان لەماڵەوەو بەشداریکردنیان لە ناوەندەکانی بڕیارو دەسەلآتی یاسادانان، جێبەجێکردنو دادوەریداو گەیشتنیان بە پلەی وەزیر، جێگری وەزیر، ئەندام پەرلەمانو ئەندامی ئەنجومەنی پارێزگاو شارەوانیەکان تا دەگاتە بوارە پیشەییەکانی وەك ئەندازیار، دادوەر، پزیشك، مامۆستاو ڕۆژنامەنووس، هەوڵدانی زۆری پێویستە، بەتایبەت لە بارودۆخی ئەمڕۆی کۆمەڵگەی کوردەواریدا، کە هەمیشە هەموو ئەرکەکانی ژیانی هاوسەرگیریو منداڵ بەخێوکردنو ڕاییکردنی کارەکان بە ئەرکی سەرەکیی ژنان دادەنرێ. ئەمەش وایکردوە، هاتنەدەرەوەی ژنان لە ماڵەوە بەهەر ئامانجێك بێت، دەبێتە مایەی گرانکردنی باری شانی ژنان. سەرەڕای ئەو گۆڕانکارییە خێراو پێشکەوتنانەی ئیمڕۆ کە پێویستیی کارکردنی ژنانی هێناوەتەئاراوە، بۆ ئەوەی لەسەرجەم بوارەکاندا خۆیان بسەلمێنن، وەك پەروەردە، سیاسەت، ئابووریو کارگێڕیدا...هتد.

سەرەڕای گشت هەوڵەکان، دەبینین تا ئیمڕۆ تێڕوانین بۆ ژن وەك مێینەیەکەو گۆڕانی بەسەردا نەهاتوە. بۆیە هەمیشە ئەنجامی ئەوە دووچاری چەندین گرفتو جیاوازیی جۆراوجۆر دەبێتەوە لە بواری کارکردندا، ئەمە بێجگە لەناو خێزانەکانو کۆمەڵگەدا. هەموو ئەو جیاوازییە جۆربەجۆرانەش پێویستیی ئەنجامدانی ئەم توێژینەوەیان هێناوەتەکایەوە، چونکە ئەنجامی ئەو جیاوازیانە کاریگەریی خراپی دەروونی بۆ ژنان لێ کەوتۆتەوە. وێڕای ئەوانەیش، هۆکاری جۆربەجۆر هەن سەبارەت بە دەرککردنی ژنان بە جۆرو شێوازو بوونی ئەو دەستدرێژیکردنانەی دەکرێنە سەر ژنان لە نێوەندەکانی کارکردندا.

دەروازەی یەکەم

لایەنی تیۆری

بەشی یەکەم

1- ئامانجی توێژینەوە
2- گرنگیی توێژینەوە
3- ئاستەنگەکانی توێژینەوە
4- کێشەی توێژینەوە

بــەشی یــەکــەم

1. ئامانجی توێژینەوە:

ئامانجی ئەم توێژینەوەیە بریتییە لـە: زانینـی ڕادەو جـۆری ئـەو توندوتیژیانـەی ڕووبـەڕووی ژنـانی فەرمانبـەر دەبێتـەوە، لـەنێو دامودەزگـا حکومیەکانـداو لەلایـەن بـەرپرس، لێپرسـراو یـان هـەر کەسـێکی تـری نێـو فەرمانگەکـە، لـە هـەردوو شـاری سـلێمانیو هـەولێر، بێجگـە لـەو توندوتیژیانـەی ژنـان لـەنێو خێـزانو کۆمەڵگـەدا ڕووبەڕوویان دەبنەوە، ئەمەش لەلایەن کەسوکار یان هاوسەرو هەر نێرینەیەکی تـری کۆمەڵگەوە. ئەو ئامانجەش دەکرێت لەم پرسیارانەدا پوختبکرێتەوە:

1. تا چـەند ژنـانی فەرمانبـەر لـە بـواری کارکردنیانـدا ڕووبـەڕووی جۆرەکـانی توندوتیژی دەبنەوە؟
2. تا چەند جیاوازیی جیندەری لە بواری کارکردندا بوونی هەیە؟
3. ئایا توندوتیژیی خێزانی ڕووبەڕووی ژنانی فەرمانبەر دەبێتەوە؟
4. هۆکارەکــانی توندوتیــژی دژ بــە ژنــانی فەرمانبــەر لــەنێو دامودەزگــا حکومیەکاندا بۆچی دەگەڕێتەوە؟
5. پاڵنەرە سـەرەکییەکانی کـارکردنی ژنـان لـە دەرەوەی مـاڵ لەچیدا خـۆی دەبینێتەوە؟
6. شێوازەکانی توندوتیژیو ڕادەی گێچەڵپێکردنی سێکسی بەژنانی فەرمانبەر لەنێو ژینگەی کارکردندا لەچ ئاستێکدایە؟
7. ئایا دەرفەتی کارکردنی زیاتر دەخرێتە بەردەم کام ژنی فەرمانبەر؟
8. ئاسەوارو کاریگەرییەکانی توندوتیژی دژ بە ژنانی فەرمانبەر کامانەن؟
9. هەڵوێستی ژنانی فەرمانبەر کاتی ڕوودانی توندوتیژی لە دژیان چۆنە؟

10. بەرپرسیارێتی و ئەرکی ناساندنی توندوتیژیی دژی ژنانی فەرمانبەر لەنێو دامودەزگا حکومیەکاندا لە ئەستۆی کێدایە؟

11. چارەسەری کەمکردنەوەو نەهێشتنی توندوتیژی دژی ژنانی فەرمانبەر چییە؟

2. گرنگیی توێژینەوە:

گرنگیی ئەم توێژینەوەیە بریتییە لە: ناسینی ئاستو رادەو دیاریکردنی جۆری ئەو توندوتیژیانەی دەرهەق بە ژنانی فەرمانبەر دەکرێت لەنێو دامودەزگا حکومیەکانی هەرێمی کوردستاندا. زانینی هۆکارو هەڵوێستی ژنانی فەرمانبەر، کاتی پیادەکردنی توندوتیژی لە دژیان. هەڵهێنجانی دەرئەنجامەکانی توندوتیژیی دژی ژنانی فەرمانبەر لە هەردوو شاری سلێمانیو هەولێر. دەرخستنی بەراورد لە نێوان هەردوو شاری ناوبراودا سەبارەت بە بارودۆخی ژنانی فەرمانبەر لە رووی ئەو توندوتیژیانەی رووبەروویان دەبێتەوە. ئەمە جگە لە کەمیی سەرچاوەو داتاو لێکۆڵینەوەی زانستیی لەم بوارەدا.

3. ئاستەنگەکانی توێژینەوە:

بێگومان هەرکاتێك توێژەر هەوڵی بەزاندنی سنوری ئەو شارە بدات کە تیایدا دەژیو بیەوێ رووبەری توێژینەوەکەی لە رووی مەیدانییەوە بەرفراوان بکات، ئاستەنگو رێگری زۆری دێتە بەردەمو دەتوانم ئەو ئاستەنگانە لەم خاڵانەدا کۆبکەمەوە:

1. کەمی یان دەگمەنیی سەرچاوە لەسەر توندوتیژی وەزیفی بە زمانی کوردیو عەرەبی.

2. کەمیی کادری پسپۆرو شارەزا لە بواری پڕکردنەوەی فۆرمدا.

3. سەختیی شێوازەکانی هاتوچۆو شوێنی حەوانەوە کاتی سەفەرکردن بۆ شارێکی دیکەو قورسیی بەسەرکردنەوەی فەرمانبەرانی نێو دامودەزگا حکومیەکان بۆ پڕکردنەوەی فۆرمەکان، بەتایبەتی لە شاری هەولێر کە خۆم دانیشتووی ئەو شارە نیم.

4. نەبوونی دامەزراوە یان سەنتەرێکی تایبەت بەهاوکاریو ئاسانکاریی بۆ هەر توێژەرێك بیەوێ توێژینەوەیەك بەئەنجام بگەیەنێ لە دەرەوەی شاری خۆی.

توێژینەوەکە زانستییەو دوو لایەنی سەرەکی (تیۆریو پراکیتیکی) لەخۆگرتوە، لە هەردوو شاری سلێمانیو هەولێر ئەنجامدراوە، کە مەیدانیانە فۆرمی ڕاپرسی لەنێو سەرجەم بوارە جۆربەجۆرەکانی دامودەزگا حکومیەکانی هەرێمی کوردستاندا بڵاوکراوەتەوە. لەبەشی یەکەمی لایەنی تیۆریدا، سەرجەم چەمكو زاراوە پەیوەندیدارەکان پێناسەکراون، لەوانە: توندوتیژی، توندوتیژیی دژبە ژنان، توندوتیژیی وەزیفی...هتد. هەروەها توێژینەوەکانی پێشوو خراونەتەڕوو و لە بەشی دوەمدا باسی جۆرەکانی توندوتیژی کراوە . لە بەشی سێیەمیشدا هۆکارەکانی توندوتیژی دژبە ژنانو کاریگەرییەکانی لە دوو تەوەرەی جیاوازدا باسکراون.

لە لایەنی مەیدانیی توێژینەوەکەدا باسی سنورو نموونەو ئامرازی توێژینەوەکە کراوەو چوارچێوەی میتۆدی توێژینەوەکە خراوەتەڕوو، ئەمە جگە لە نیشاندانی گریمانەکان. لە بەشێکی تری لایەنی مەیدانیدا، باسی شیکردنەوەو ئەنجامەکان کراوە، بێجگە لە خستنەڕووی پێشنیازو چارەسەرەکان. لەکۆتاییشدا بە سەرچاوەکانو پاشکۆکان کۆتایی بەتوێژینەوەکە هاتوە.

4. کێشەی توێژینەوە.

ئەم توێژینەوەیە کێشەی توندوتیـژیی دژ بـە ژنـانی فەرمانبـەری نێـو دامودەزگـا حکومیەکانی هەرێمی کوردستان چارەسەردەکات، ئەویش لەم گۆشەنیگایانەوە :

1- ئاســتی دیــاردەی توندوتیــژی دژبــە ژنــانی فەرمانبــەرو ڕادەی تەشەنەکردنی لەنێو سنووری توێژینەوەکەدا.

2- –پاڵنەرە سەرەکییەکانی توندوتیژی.

3- جــۆرو شــێوازەکانی ئــەو توندوتیژیانــەی لــەنێو دامودەزگــا حکومیەکاندا پیادەدەکرێن.

بــەشـــی دووەم

تــەوەرەی یــەکــەم

خســتنەڕووی چــەمـكو زاراوەكــان

1- توندوتیژی.

2- توندوتیژیی دژ بە ژنان.

3- تــونـدوتیــژیی كـۆمــەڵگــە.

4- توندوتیژیی جێندەری.

5- توندوتیژیی وەزیفی.

6- ژنی فەرمانبەر.

7- خێزان.

8- كۆمەڵگە.

9- دەوڵەت.

تــەوەرەی دووەم

تــوێــژینەوەكانی پێشــوو

بـەشی دووەم /تـەوەرەی یـەکـەم

خستنەڕووی چەمكو زاراوەکان

تـونـدوتـیـژی Violence:

توندوتیـژی، لـە ڕووی زمانەوانیـەوە، لـە دوو وشـەی لاتینـی (Vio) واتـە هێـزو وشەی(Fero) واتە هەڵگر پێکهاتوەو بەمانای (هـەڵگری هێـز) دێـت، یـان مەبەسـتی پیادەکردنێتی بەرامبەر کەسێك یان هەر شتێك.

بـەهۆی فرەجـۆری و شـێوازی توندوتیـژی لەلایـەکو بـوونی ڕەهەنـدی فکـریو ڕۆشـنبیری جیـاواز لەلایـەکی دیکـەوە، توندوتیـژی پێناسـەی زۆری بـۆ دەکرێـتو بونیـشی لەسـەرجەم کۆمەڵگـەکانی دنیـادا هەیـە، بـەڵام شـێوەو بـەکارهێنانی لـە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی دیکە دەگۆڕێ. بۆیـە دەکرێـت بەشـێوەیەکی گـشتی بـەم شێوەیە پێناسەی توندوتیژی بکرێت:

توندوتیژی: کردەوەیەك یان ڕەفتارێکی دوژمنکارانەیە لایـەنێك پیـادەی دەکـات، ئەو لایەنە تاکەکەس بێـت یـان گـروپ، چـینێکی کۆمەڵایـەتیو دەوڵـەت، بـەئامانجی ملکەچکردنی لایەنی بەرامبەر. ئەمەش ئەنجامی ناهاوسەنگیی هێزو توانای ئابووری، ڕامیاریو کۆمەڵایـەتی کـە دەبێتـە هـۆی زیانگەیانـدنی مـادی، مەعنـەویو دەروونـی بەلایەنی بەرامبەر.

دەرونزانەکان بەم شێوەیە پێناسەی توندوتیژی دەکەن: ئەو هەڵسوکەوتەیە کـە بەتوندیو ناخۆشیو ڕق دەناسرێتەوەو گەشـە بـە پاڵنـەرە دوژمنکارییـەکان دەدات، ئەمەش بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ وەك لێدانو کوشتنی تاکەکان. کەچـی یاسـازانەکان پێیانوایە توندوتیژی بریتییـە لـە ئـازارو ئەشـکەنجەدان، بـە قـسە یـان کـردەوە، لـە

ڕەوشــی بەیەکدادانی دوولایەنـدا. بەپلـەی یەکـەم ڕەوشـتێکە لـەخودی خۆیـدا لێـی دەکۆڵرێتەوە، بـەڵام دابراونییـە لـە بـوونو یاسـاو ڕێـڕەوە مێژووییـەکان. ئەمـە جگـە لەوەی دیاردەیەکی خۆرسکو هەرەمـەکی نییـە، بـەڵکو ئامادەییـەکی هۆشمەندانـەی تاك یان كۆمەڵە كەسانێکە.

د. شـەهلا ئیفـرازی– کۆمـەڵناس، لـە ڕوی کۆمەڵایەتیـەوە بەشـێوەیەك بـاس لـە توندوتیژی دەکات کە ناوەڕۆکی نابەرابەری هێزو توانا لەخۆدەگرێت.

1. تــونـدوتیــژی دژ بــە ژنـــان:

یەکێکە لە تاوانـەکانی هێـزو جڵـەوگیریو لـە چوارچێوەی ژمارەیـەکی جیـاوازی جۆرەکـانی پەیوەندیـدا دروسـت دەبێـتو شـێوەی جیـاواز وەردەگرێـتو دەشـێت لـــەنێوان ژنو مێــرد، خوشــكو بــرا، هاوڕێکــانو دوو کەســدا ڕوودەدات کــە جــۆرە پەیوەندیەك پێکیانەوە گرێدەدات.

توندوتیـــژی دژی ژنـــان چـــەندین شـــێوازی جۆربـــەجۆر لـــەخۆدەگرێ، لەوانـــە: توندوتیـــژیی دژی ژنـــان بـــەهۆی مێینەبوونـــەوەو بـــەکارهێنانی هـــەموو شـــێوەیەکی زەوتکردنی ئازادیو پێشێلکردنی گشت ئـەو مافانـەی هەیـەتیو لەسـەر ئاسـتی نێـو دەوڵەتی دانی پێدا نراوە.

د.لیلـــی عبـــدالوهاب پێیوایـــە، توندوتیـــژی ئـــەو ئاکـــارو کردارەیـــە دژی ژنـــان ئاڕاسـتەدەکرێت، جـا ئـەو ژنـە دایـك بێـت یـان خوشـكو کـچ، کـە بـەری جیـاوازی، چەوسـاندنەوەو نەهامـەتیی دوژمنکارانەیـە لـە پەیوەنـدیی ناهاوسـەنگی نێـوان ژنو پیاودا.

2. توندوتیژیی کۆمەڵگە:

ئەو توندوتیژییەیە کە ئەنجامی کاردانەوە ڕووبەڕووی ژنانی فەرمانبەر دەبێتەوە، ئەویش لەلایەن تاکەکانی کۆمەڵگەوە بەشێوەی گومان یان هاندان یاخود ڕەتکردنەوەی خودی کاری وەزیفی.

3. توندوتیژیی جێندەری:

ئەو توندوتیژییەیە کە کۆمەڵگە بەهۆی دابەشبوونی ڕۆڵی کۆمەلآیەتیەوە دروستی دەکات، ئەویش لەسەر بناغەی ڕۆڵی بایەلۆجی هەریەکێك لە دوو ڕەگەزەکە، پشتئەستوور بەکۆمەڵێك تێڕوانین‌و بنەماو دابونەریت کە دەبنە هۆی نایەکسانی.

4. توندوتیژیی وەزیفی:

ئەو توندوتیژییەیە کە لەلایەن خاوەن کار یاخود لێپرسراوی کارەوە دووچاری ژنانی فەرمانبەر دەبێت‌و لەسەر بناغەی جیاکاریی ڕەگەزی‌و نەبوونی یەکسانی‌و دادپەروەریی لە ماف‌و ئەرکدا، سەرەئەنجام ئازاری جەستەیی، دەروونی، یاسایی‌و ئابووری بۆ ژنان لێ دەکەوێتەوە. لەلایەکی دیکە، گێچەڵپێکردنی سێکسی لە شوێنی کارکردن یان دامودەزگا حکومییەکاندا، چەندین ڕەوشتی توندڕەوانە لەخۆدەگرێ، ئەوەش بەتایبەتی لە هەڵسوکەوت، قسەکردن، کردەوە، جموجۆڵ‌و نووسیندا دەردەکەوێ‌و دەشێت کاریگەریی هەبێت لەسەر کەسایەتی‌و کەرامەتی ئەو کەسە یان سەلامەتیی جەستەیی‌و دەروونی، سەرەنجام هەڕەشە لە جۆری کارەکەی دەکات یان دەبێتە هۆی گەندەڵی‌و تێکشکانی بارودۆخی کارکردن.

5. ژنـــی فەرمانبەر:

ئەو ژنەیە کە لە دەرەوەی چوارچێوەی خێزان کارێك ئەنجامدەدات، بەمەبەستی بەدەستهێنانی پێگەیەکی کۆمەڵایەتیو دەستکەوتێکی ئابووری.

کامیلیا عبالفتاح بەم شێوەیە پێناسەی ژنی فەرمانبەر دەکات: ئەو ژنەیە کە کارێك لە دەرەوەی ماڵ ئەنجامدەدات بۆ بەدەستهێنانی پاداشت بەرامبەر بە کارەکەی.

6. خـــێزان:

ئەو یەکە سەرەکییەیە کە کۆمەڵگەی لێ پێکهاتوە، کۆمەڵە کەسێکە لەماڵێکدا دەژینو هەڵگری پەیوەندییەکی توندوتۆڵی کۆمەڵایەتینو بەرژەوەندیو ئامانجی هاوبەش پێکەوەیان دەبەستێتەوە.

ملیحە عەونی بەم شێوەیە پێناسەی خێزان دەکات: یەکەیەکی کۆمەڵایەتی ڕێکخراوو وابەستەیە بەدابونەریتو یاساوەو بەو پەیوەندییە جیاکارانەش جیادەکرێتەوە کە لە نێوان بەشداربوانو پێکهێنەرانی ئەو یەکەیدا هەن، وەك پیاوو ژنو منداڵ. خۆ ئەگەر خێزانەکە گەورەش بێت، ئەوا پەیوەندییەکە خزمەکانیشیان دەگرێتەوە.

7. کـۆمـەڵگـە:

کاتێك باس لە کۆمەڵگا دەکرێت، مەبەست یەکەیەکی کۆمەڵایەتیەو لەناویدا زۆربەی زۆری هەڵسوکەوتەکانی تاك جێبەجێدەبێت. دەکرێت کۆمەڵگە بەزاراوەی وەك پەیوەندی، تۆڕی پەیوەندیو پێکهاتەکانی پێناسەبکرێت.

8. دەوڵــەت:

خەسڵەتی دەوڵەت، وەك ڕێکخراوێکی سیاسی، ئەوەیە کە گروپێکی دیاریکراوی بچووك دەسەڵاتیان بەسەر ئەو دانیشتوانەدا هەیە کە لە سنورێکی دیاریکراوی ناوچەییدا دەژین. ئەو گروپە بچووکەش خۆی پێکهاتەیەکی هەرەمی هەیەو کەسێك جێگەی سەرەوە دەگرێت.

تــەوەرەی دووەم/تـــوێـژینـەوەکـانی پێـشـــوو

بوونی توێژینەوەی تایبەت بە ژنانی فەرمانبەر لەناو دامودەزگا حکومیەکانـدا زۆر دەگمەنـەو دەتـوانم بڵـێم هــەر نییـە. بۆیـە لـەم توێژینەوەیـەدا سـوودم لـە هەنـدێ توێژینـەوە وەرگرتـوە کـە بـە زمـانی کـوردیو عـەرەبی بڵاوکراونەتـەوەو کـەمێك لـە بابەتەکەوە نزیکن:

1) توێژینەوەیـەك کـە سـاڵی (2005) لەلایـەن لیژنـەی ژنـانی ئەنجومـەنی پارێزگـای سـلێمانیەوە ئەنجامـدراوەو سـنوری پارێزگاکـەی گرتۆتـەوە، واتـە (شـارو دەوروبـــەری) کــە (624) فــۆرم بەســەر ژنــانی فەرمانبــەری نــاو دامودەزگــا حکومییـــەکانی پارێزگاکـــەدا دابەشـــکراوەو فۆرمـــەکان بەشـــێوەی ڕاســـتەوخۆ پڕکراونەتـەوە. مەبەسـتی توێژینەوەکـە ،دیـاریکردنی ئەولـەویاتی کێـشەکانی ژنـانی فەرمانبـەر بـوو لـە نـاو دامودەزگـا حکومییەکانـدا کـە چـەندین بـواری جۆراوجـۆری لـەخۆگرتبوو، وەك: ڕۆشـنبیری، کـارگێڕی، تەندروسـتی، پـەروەردە، کۆمەڵایـەتی، ئابووری...هتد

2) **"العنف ضد الزوجة في المجتمع الاردنـي"** توێژینەوەیـەکی کۆمەڵایەتیـە بـۆ ژمارەیەك لە خێزانەکانی پارێزگای عمـان نووسـەرەکەی (**امـل سـالم العـواده**)و سـاڵی 2002 بەچاپ گەیەندراوەو باس لە ڕەوشی ژنان لە کۆمەڵگـەی ئەردەنـدا دەکـات، وەك نموونەیەکی کۆمەڵگە ڕۆژهەڵاتیەکان کە هاوشێوەی یـەکن لـە ڕووی دەسـەڵاتو زاڵێتی ئەقڵیەتی باوکسالاریو ڕەنگدانەوەی لەسەر سەرجەم خێزانەکان.

ئەم توێژینەوەیـە پێـنج بەشـی لـەخۆگرتوەو تیایـدا چـەمکی توندوتیـژیو جـۆرو هۆکارەکـانی ڕوونکراوەتـەوەو گرێدراوەتـەوە بـە بنیـادی کۆمەڵایـەتی کۆمەڵگـەی

ئەردەنــەوە. ئەمــە جگــە لــە دەرخــستنی چــەندین نموونــەی واقعــی جۆرەکــانی توندوتیژیی دژ بە ژنان، لە ڕابردوو و ئێستادا.

3) "توندوتیــژی خوێندنگــە لەســەرخوێندکاری قۆنــاغی ناوەنــدیی کــوڕان": توێژینەوەیــەکی کۆمەڵایــەتی دەروونیــی مەیدانییــە ئایــاری 2004 لــە شــاری سلێمانیو لەلایەن خوێندکارانی زانکۆوە ئەنجامدراوەو دوو لایەنی لەخۆگرتووە: (تیۆریو پراکتیکی)و ئامانجی دەرخستنی ئەو هۆکارو کاریگەرییانەیە کە دەبێتە خستنەوەی توندوتیژیی لە خوێندنگاکاندا، جگە لە زانینی ڕادەی کارتێکردنی ئەو توندوتیژییە لەسەر باری دەروونیو ئاستی ڕۆشنبیریو کۆمەڵایەتی هەرزەکارانی خوێندنگە ناوەندییەکان.

4) "**العاملة ملخص الدراسة الوطنية حول العنف ضد المرأة**" کە نووسەرەکەی (**امل سالم العواده**)و باس لەو توندوتیژییە دەکات کە ڕووبەڕووی ژنانی کارگەر لە کۆمەڵگەی ئەردەندا دەبێتەوە، ئەمەش لەلایەن خاوەنکارو خێزانو کۆمەڵگەوە. ئەنجامی گفتوگۆکردن لەگەڵ (527)ژنی کارگەرو دابەشکردنی ئەو فۆرمانە بەشێوەیەکی هەرەمەکی. سەرەنجام کۆمەڵێك دەرئەنجامی ڕوونو ئاشکرا لە توێژنەوەکە کەوتۆتەوە کە تایبەتن بە ژنانی کارگەر، لەوانە 46٪ ی خاوەنکار ئەو ژنانە بۆ کارکردن بە باش دەزانن کە شوویان نەکردوە، لەبەر ئەوەی گرفتو بەرپرسیارێتیان کەمترە.

5) توێژینەوەکەی (**علي المضايلة**) کە ساڵی 1995 بۆ لێکۆڵینەوەی کێشە کارگێڕییەکانی ژنانی فەرمانبەر لە کەرتی گشتیی وڵاتی ئەردەندا ئەنجامیداوە، بەمەبەستی ناسینی هەندێ لەو کێشە کارگێڕییانەی ڕووبەڕووی ژنان دەبنەوە، لەبەر مێینەبوونیان. توێژینەوەکەش (381) کارگەری لەخۆگرتبوو، کە دابەشببوون بەسەر (7) وەزارەتی ئەردەندا. دەرئەنجامی کارەکە ئەوەبوو کە (7٪)ی نموونەی توێژینەوەکە ئاماژە بۆ توندوتیژیی لێپرسراوان دەکات. هەروەها بەڕێژەی(

٪47,5) جەختدەکاتەوە لەسەر ڕێگرتنی بەرپرسان لە دەرفەتی بەدەستهێنانی کارە گرنگەکان لەلایەن ژنانی فەرمانبەرەوە. ئاماژەش بەوە دەکات کە لێپرسراوان بەڕێژەی(٪50) بەچاوی نزمەوە سەیری توانــاو شــارەزاییو لێهــاتوویی ژنــانی فەرمانبــەر دەکــەن. هــەروەها توێژینەوەکــە بەڕێــژەی (٪1) جــەخت لەســەر کــەمی دەرفەت لەبەردەم ژنانو بەشداریکردنیان لە خولی ڕاهێنانەکانـدا دەکاتـەوە بـەراورد لەگەڵ پیاوان. (٪59) دەریدەخات کە ژنان بەشداریان پێ ناکرێت لەو بڕیارانەی کە دەرهەقیان دەردەکرێ. (٪7) ژنانی فەرمانبەر وا دەزانن فەرمانبـەرانی پیـاو بـاوەڕ بە کارکردنی ژنانی فەرمانبەر ناکەن. بەدەر لە وەی (٪83) یـان پێیانوایـە پیـاوانی فەرمانبەر نایانەوێ ژنان بەرپرسی یەکەمیان بێت.

هەروەها توێژینەوەکە ئاماژەی بـە ڕێـژەی(٪20)ی ژنـان کـردوە کـە لـە بـواری کارکردنیانـدا دووچـاری گێـچەڵپێکردنی سێکـسی دەبنـەوەو دەرئـەنجامی ئـەوەش گوشارێکی دەروونی لەسەر ژنان بەجێدەهێڵێ.

بەشی سێیەم

جــۆرەکــانــی تــونــدوتــیژی

1- توندوتیژی جەستەیی
2- توندوتیژی دەروونی
3- توندوتیژی سێکسی
4- توندوتیژی سیاسی
5 - توندوتیژی کۆمەڵایەتی
6- توندوتیژی تەندروستی
7- توندوتیژی پەروەردەیی
8- توندوتیژی ئابووری
9- توندوتیژی یاسایی

بەشی سێ یەم/ جۆرەکانی توندوتیژی

بێگومان توندوتیژی دژ بە ژنان جۆری زۆری لێ دەکەوێتەوە، کە بەم شێوەیەی خوارەوە ڕوونیان دەکەینەوە:

1. توندوتیژی لە چوارچێوەی خێزاندا:

واتە لێدان، دەستدرێژیی سێکسی بۆ سەر منداڵە بچووکەکانی خێزان، توندوتیژیی پەیوەندیدار بە مارەکردنەوە، ناچارکردنو بەزۆر چوونە لای هاوسەر، خەتەنەکردنی کچانو جۆرەکانی تری دابونەریت کە ئازار بە ژن دەگەیەنن، یاخود توندوتیژیی پەیوەندیدار بە بەکاربردنەوە (استغلال).

2. توندوتیژی لە چوارچێوەی کۆمەڵگەدا:

واتە لاقەکردن، دەستدرێژیی سێکسی، تۆقاندن لە شوێنی کارکردنو دامودەزگا پەروەردەییەکانو هەر شوێنێکی تر، بازرگانیکردن بەژنانەوەو ناچارکردنیان بە لەشفرۆشی.

3. ئەو توندوتیژییەی دەوڵەت ئەنجامیدەدات یان چاوپۆشی لێ دەکات:

واتە ڕەوانەکردنی بانگەوازی بە پەلەو داوانامە ناردنی نێرەری دەرخستنی ڕاستییەکانو ئامادەکردنی ڕاپۆرتی ساڵانە بۆ لیژنەی مافی مرۆڤ دەربارەی کۆمەڵێك توندوتیژی دیاریکراو دژی ژنان. لەوانە لاقەکردن لەلایەن دامودەزگا حکومیەکان لە ماوەی ململانێی چەکداریو ئازاردان لە کاتی دەستگیرکردنیاندا. هەروەها ئەو توندوتیژیانەی لێپرسراوان دەیکەن دژ بە پەنابەرەکان.

لێرەوە دەتوانین ڕوونیبکەینەوە کە پیادەکردنی جۆرەکانی توندوتیـژی هەریـەك لەو چوار چێوانەدا لە چەند شێوەیەکدا خۆی دەبینێتەوە، لەوانە:

1) توندوتیژیی جەستەیی:

بەکارهێنانی هێزی جەستەییە بە شـێوەیەکی مەبەسـتدار بەرامبـەر کەسـانی تـر بەنیازی ئازاردانو زیان پێگەیاندنیان لە ڕووی جەستەوە، ئەمەش لـە ڕێگـەی لێـدان بەدەسـت یـان بـە ئـامێرێکی تونـد یـاخود گـازگرتن، خنکانـدن، ڕاکێـشانی قـژ، چڕنوکگرتنو بۆکس لێدانـەوە، کـە هەنـدێ جـار تونـد لێدانەکـە دەبێتـە مایـەی لـە دەسـتدانی گیـانی کەسـەکە. ترسـناکترین جـۆریش، کوشـتنی ژنانـە لـەپێناو شـەرەفپارێزیدا. ئەمـە سـەرەڕای خەتەنـەکردنی کـچان کـە دەبێتـە هـۆی خـوێن لێڕۆیـشتنی زۆر و لەدەسـتدانی گیـان یـاخود توشـبوون بـە هەنـدێ نەخۆشـی وەك نەزۆکیو هەوکردن.

2) توندوتیژیی دەروونی:

زۆرتـرینو کاریگـەرترین شـێوەی توندوتیژییـە کـە پیادەدەکرێـتو کاریگـەریی دەبێت لەسەر بنیادی کەسایەتی ئەو مرۆڤە بەدرێژایی قۆناغەکانی تەمـەنی. زۆرجـار ئەم دیاردەیە بە توندوتیژیی ئەقڵی ناودەبرێتو دەشـێت ئـەمجۆرە بریتـی بێـت لـە: خراپـەکاری زمانـەوانی بـەردەوام، ورووژانـدن، داگیرکردنـی لەڕادەبـەدەر، واتـە دوورخـستنەوەی ژن لـە هـاوڕێو کەسـوکارەکەی، بێبەشـکردنی لـە سەرچـاوەی ئـابووریو سروشـتیو ڕوشـاندنی کەسـایەتی. ئەمـە وێـڕای ناپـاکیی هاوسـەرێتی، سوکایەتیپێکردن، لۆمە، ڕقهەڵگرتن، گاڵتەپێکردن، ناچارکردنی ژنان بە پیادەکردنی سـێکس یـان بـە زۆر دەرکردنـی ژن لـە مـاڵ، بێبەشـکردن لـە منـداڵ، ڕێگـرتن لـە دەربڕینی بیروبۆچوونو پێشوازیکردنی میوان، هـەروەها ڕێگـرتن لـە سـەفەرکردنو

کـارکردن لـە دەرەوەی مـاڵ. هەریـەکێك لەوانـەش ئاسـەواری دەروونیـی خـراپ جێدەهێڵێ.

3) توندوتیژیی سێکسی:

ئەمەش دەکرێت بە دوو بەشەوە:

أ- ئـەو جـۆرە توندوتیژیانـەی لـە دەرەوەی پەیوەنـدیی ژنو مێردایـەتی ئەنجامدەدرێن، ئەویش لە دەستدرێژیو لاقەکردندا خۆی دەبینێتەوە.

ب- ئەو زەبروزەنگە دەگرێتەوە کە لەناو چوارچێوەی خێزاندا ڕوودەدات. ئەم جۆرە کـەمترین قسەوباسی لەسـەر دەکرێ، بـەهۆی عەیبـەوە کـە خـۆی لـە مامەڵەو شێوازی سێکسدا دەبینێتەوە، وەك بە زۆر سێکسکردن، گێچەڵکردنی سێکسیو بەزۆر سکپڕکردنو منداڵ لەباربردن.

4) توندوتیژیی سیاسی:

واتە نەبوونی ئازادیی ڕادەربڕین، بیرکردنـەوە، هەڵبـژاردنی بیروبـاوەڕو شـێوازە کولتوورییـە جیاوازەکـان. (مهـر ئـەنگیزکار) دەنوسـێت: "توندوتیـژیی سیاسـی بـە پشتگیریی لوتکە ڕەسمیەکانی دەسەڵات، واتە حکومەت، دژی ژنان ئەنجامدەدرێت. ئـەمجۆرە بەشـێوەی غافڵکەرانـە لـە مافـە مرۆییـەکانی ژنـان لـە دەسـتوردا ڕەنگدەداتـەوە، لەبـەر پـشتیوانی نـەکردنی یەکـسانی مافـەکانی ژنو پیـاوو لـە بەڕێوەچوونی سیاسەتدا دەردەکەوێت." (شیرین عبادی) لەم بارەیەوە دەنوسێت: "داڕێژەرانی دەستوور باوەڕیان بە یەکسانی ژنو پیاو نەبوە، بـەڵکو هەنـدێکیان لـە ڕێی کتێب، نوسراو و وتاربێژەکانیانەوە گرنگیـان پـێ داوە." لـە بابەتێکـدا هـاتوە، توندوتیژی هۆکارێکە بۆ گەڕانـەوەی ئاشـتیو یاسـا بـۆ جیهـان، ئەمـەش دەتوانێـت بەتوندوتیژی سیاسیی ئۆتوکراتی ناوزەندبکرێت. لێرەوە لەوەدەگەین کە توندوتیژی

هێندەی ڕەهەندێکی سیاسیانەی هەیە، ئەوەندە ڕەهەندێکی کۆمەڵایەتی نییە، بەڵام کاتێك بۆ ناو کایە کۆمەڵایەتیەکان دەگوێزرێتەوە، مانای وایە پەیوەندییە کۆمەڵایەتیەکان تەواو بە سیاسەت بارگاوی بووە. لێرەدا تێزی بەرژەوەندی بە زەقی دەردەکەوێت. هەربۆیە لە کتێبی "فی العنف"دا، ئەمجۆرە توندوتیژییەی لەم ڕستەیەدا کورتکراوەتەوە: "هەموو سیاسەتێك، جۆرێکە لە کێشمەکێش لەپێناو دەسەڵاتدا، توندوتیژیش دوا پلەی دەسەڵاتە." خاتوو (شەهلا دەباغی) لەوتارێکیدا بەناوی "دەسەڵاتوسێکس" دەڵێ: "لە داڕشتنو دابەشکردنی نەخشەو دەسەڵاتدا، ژن ڕەگەزی دووەمەو شوێنێکی لە هەرەمی دەسەڵاتدا نییە، ئەگەر هەشبێت لە ئاستی خوارەوەدایە. ئەو ژنانەی خاوەنی دەسەڵاتن، بەتایبەتی دەسەڵاتی سیاسی، دەگمەننو زۆرجار دەستووری پیاو سالاری بەڕێوەدەبەن.

فیمینیستیەکان گەیشتونەتە ئەو بڕوایەی کە مافی دەنگدان بەتەنیا بەس نییە بۆ ژنان سەبارەت بە بەڕێوەبردنی ئەو ڕێوڕەوشتانەی بۆ چاکسازیی بارودۆخی ژنان پێویستن هەتا ببنە خاوەن دەسەڵاتی سیاسیو سەربەخۆییان هەبێ لە بڕیارداندا.

5) توندوتیژیی کۆمەڵایەتی:

توێژینەوەکان دەریانخستوە یەکێك لە گرنگترین هۆکارەکانی توندوتیژی، کێشەو گرفتە کۆمەڵایەتیەکانە کە بەگشتی بێبەشبوونی ژنان دەگرێتەوە لە پیادەکردنی کەسایەتیو مافە کۆمەڵایەتیەکانی خۆیدا، واتە گەڕانەوە یان پابەندبوونی ژن بە داخوازیو داواکارییەکانی مێردەکەیەوە، ئەمەش لە ڕووی سۆزداریو بیروباوەڕەوە بەسنوردارکردنی تێکەڵبوون لەگەڵ کۆمەڵگەداو ڕێگرتن لە ڕۆڵبینینی خۆی وەك مرۆڤێك. ئەمەش بۆخۆی کاریگەریی دەبێت لەسەر گەشەکردنو پێگەی کۆمەڵایەتی ژن. بێگومان توندوتیژیی کۆمەڵایەتی شێوازی جۆراوجۆر لەخۆدەگرێت، وەك: بێبەشبوونی ژنان لە کارکردن لە دەرەوەی ماڵو تەواوکردنی خوێندن، بێبەشبوونی

ژنان لـە جلوبـەرگو هەڵبـژاردنی هـاوڕێو پەیوەندییـە تایبەتیـەکان بـە تاکەکـەسو دراوسـێ، ڕێگـرتن لـە دەربڕینـی ڕاوبۆچـوونی خـۆیو گوێنـەدان بـە ڕای ژن لـە بڕیارەکانی خێزاندا. هەموو ئەوانەش لەپێناو گیرکردنی تواناو بەهرەو کارەکـانی ژن لەناو چوارچێوەی ماڵدا.

6) توندوتیژیی تەندروستی:

مەبەسـت لەمـە، بێبەشـبوونی ژنانـە لـە مافـە تەندروسـتیەکانی، نـەبوونی سیستەمێك بۆ پاراسـتنی ژنـان لـەو نەخۆشـیانەی تایبـەتن بـەژن، بایـەخ نـەدان بـە هۆشمەنـدیی کـاتی سـکپڕی، واتـە شـێوازی بایەخـدان بـەجۆری خـواردنی گونجـاوو سوودمەند لەو ماوەیەدا، نەبوونی مۆڵەت کاتی منداڵبوون، هوشیارنەکردنەوەی ژنان سەبارەت بە گرنگیـی بـوونی مـاوە لـەنێوان دوو سـکپڕیدا، چـونکە بـێ دابینکردنـی خۆشگوزەرانی لە ڕووی کۆمەڵایەتیەوە بەدی نایـەت. ئەمـەش یەکێکـە لـە هۆکـارە سەرەکیەکان کە دەبێتە مایەی خراپبوونی باری تەندروستی ژنانو زۆربوونی ڕێژەی مردنی دایکان، بەتایبەتی کاتی لەدایکبونی منداڵ لەلایەن ژنێکـی تەمـەن منداڵـەوە. بـەپێی زانیارییـە زانسـتیەکان تەمـەنی گونجـاو بـۆ سـکپڕی لـەنێوان (18-25) ساڵیدایە، چونکە ژنان پـێش تەمـەنی 18 سـاڵ لـە ڕووی دەروونـیو جەسـتەییەوە ناتوانن ڕووبەڕووی سکپڕیو کێشەکانی ببنەوە. ئەمە جگـە لـە وەی پـاش تەمـەنی 35 ساڵی ئەگەری توشبوون بەنەخۆشی ترسناك لەئارادایـە، کـە کێـشەی سـکپڕیی جۆراوجۆری لێ بکەوێتەوە. هەروەك لە ڕاپۆرتێکی تایبەت بە ئەنجومەنی دانیشتوان ئاماژەی پێکراوەو ڕێژەی ئەگەرەکانی مردنی کچان لە تەمـەنی (10-14) سـاڵیدا دەگەڕێتەوە بۆ بوونی سکپڕیو ڕێژەکەی زیاد لە پێنج ئەوەنـدەی ڕێـژەی ژنانـە لـە تەمەنی نێوان (20-24) ساڵیدا. لێرەوە دەردەکـەوێت شـێوازەکانی توندوتیـژیی تەندروستی ئەنجامی ڕێگـرتن لـە ژنـان لەلایـەن مێردەکانیانـەوە بەرجەسـتەدەبێت،

كاتێك دەیانەوێت لە ماوەی سكپڕیو پاش منداڵبوون سەردانی نەخۆشخانە یان پزیشك بكەن. ئەمە سەرەڕای ڕازی نەبوون بە دانانی سنوور بۆ ژمارەی ئەو منداڵانەی دەبێت لەدایكبن‌و ڕەچاونەكردنی باری تەندروستی ژنەكە. هەروەها ڕازی نەبوون بە بەكارهێنانی شێوازەكانی خۆپاراستن لە سكپڕیو ناچاركردنی ژن بە سكپڕبوونی یەك لە دوای یەك.

لە ساڵی 1996دا ڕێكخراوی تەندروستی جیهانی توندوتیژیی وەك كێشەیەكی تەندروستی ئاشكراكرد، جگە لەوەی لە ڕاپۆرتێكی ساڵی 2002دا باس لە دەرئەنجامی كاریگەرییەكانی توندوتیژی دەكات كە دەبێتە هۆی مردن‌و نەخۆشی دەروونی‌و جەستەیی، ئەگەرچی ئەوەی دەرخستوە كە لەنێوان 10-69٪ی ژنان لە جیهاندا. دووچاری توندوتیژی دەبنەوە. ئەمە جگە لەوەی زۆربەی توێژینەوەكان توندوتیژی بە گەلێك نەخۆشی دەروونی‌و جەستەیی گرێدەدەنەوە كە دەبێتە هۆی دڵەڕاوكێ‌و هەڵچوون‌و هەست نەكردن بە ئارامی، ئەمەش هۆكارێكە بۆ توشبوون بە نەخۆشی گەدەو ڕیخۆڵە گەورە.

7) توندوتیژیی پەروەردەیی:

ئەمجۆرە توندوتیژییە، كە لەنێو پرۆسەی پەروەردەوخوێندندا ڕوودەدات، درێژكراوەی هەمان ئەو توندوتیژیانەیە كە لەلایەن خێزانەكانەوە ڕوودەدەن. هۆكاری ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ شێوازی فەلسەفەی خوێندن، سەرەڕای ئەوەی پەروەردە لە كۆمەڵگەی ئێمەدا ئەوەندەی خۆی لە فێركردندا دەبینێتەوە، ئەوەندە خۆی لە پەروەردەكردندا نابینێتەوە. لێرەوە جارێكی دی مامۆستا ڕۆڵی ئەو پیاوە دەسەڵاتدارە دەبینێ كە لە خێزانەكاندا دەسەڵاتی خۆی بەسەر مێینەكاندا دەسەپێنێ. لێرەوە ئەندامانی خێزان یان خوێندكاران دەبنە جێبەجێكەری ئەو فرمانە. هەربۆیە ستەمكاریی مامۆستایەكی توندوتیژ بۆ خودی پرۆسەی خوێندن

ناگەڕێتەوە، بەڵکو بۆ نەریتو فکری کۆمەڵایەتی خودی مامۆستا دەگەڕێتەوە. ئەمەش بۆ هەموو ئاستەکانی خوێندن هەروایە. لە توێژینەوەیەکی مەیدانیدا کە لە شاری سلێمانی ئەنجامدراوە هاتوە: بەشێوەیەکی سادە بێبەشبونی ژنان دەگەڕێتەوە بۆ خوێندن یان ناچارکردنو هەڕەشە لێ کردنیان بە وازهێنان لە خوێندن یاخود زۆرلێ کردنیان بە بوارێکی پسپۆری دیاریکراو، ئەمە سەرەڕای ئەوەی (حجازی) ئاماژە بەوە دەکات کە توندوتیژیی پەروەردەیی بەگشتی دەبێتە هۆی تێکچوونی سیستمی پەروەردەو هەموو ئەوانەش پێکەوە دەبنە هۆی دروستبوونی بارێکی ناجێگیر لە پەروەردەداو بێتوانایی لە کۆنترۆڵکردنی دیاردەی توندوتیژی لەنێوان خوێندکاران خۆیانو خوێندکارانو مامۆستایاندا. زۆرجاریش خێزانەکان گلەیی دەکەن یان ڕەخنەدەگرن لە بەکارهێنانی توندوتیژی لە خوێندنگەکاندا.

8) توندوتیژیی ئابووری:

هۆکاری ئابوری ڕۆڵێکی گرنگ دەگێڕێ لە تەشەنەکردنی جۆرەکانی توندوتیژی دژ بە ژناندا، ئەوەش پەیوەندیدارە بە باری گوزەرانی خێزان، بەدەر لەوەی لەنێو خێزانەکاندا پاشکۆیەتی ئابووریی ژنان بۆ پیاوان بە یەکێك لە هۆکارە گرنگەکانی ئەنجامدانی توندوتیژی دادەنرێت. جگە لە بازرگانیکردن بە جەستەی ژنەوە یان بەکەم وەرگرتنی کاری ژنان وەك بەرهەمهێن. هەموو ئەوانە پەیوەستن بە سەرهەڵدانی توندوتیژیی ئابورییەوە. بەپێی توێژینەوەیەك کە لە (90) کۆمەڵگەدا ئەنجامدراوە تیایدا ژنان لەلایەن پیاوانەوە دووچاری توندوتیژی بوونەتەوە، دەرکەوتووە کە یەکسانی ژنو پیاو لە ڕوی ئابورییەوە فاکتەرێکی گرنگو سەرەکیە بۆ ئەو توندوتیژییەی ڕووبەڕووی ژنان دەبێتەوە. هەر بۆیە ئابووری بە یەکێك لەو فاکتەرە گرنگانە دادەنرێ کە دەبێتە هۆی یەکسانبوونی ژنان لەگەڵ پیاوانداو

یەکێکە لەو دەرفەتانەی پیاوان بەهۆیەوە پیادەی هەموو شێوازێکی توندوتیژی دژ بە ژنان دەکەن، وەك هەوڵێك بۆ مانەوەی دەسەڵاتو باڵادەستیان.

9) توندوتیژیی یاسایی:

بێگومان پشتیوانی یاسا لە هەر کۆمەڵگەیەکدا بۆ مرۆڤەکان ڕۆڵێکی گرنگی هەیە، بەتایبەت بۆ ژنان. لە کۆمەڵگەیەکدا کە دابونەریتو کولتوورو ئاین تێکەڵ بە یاسا ببێت، بارودۆخی ژنان ڕوو لە مەترسی دەکات. بۆیە ئەگەر لە یاسادا برگەی ڕێگر لە توندوتیژی دژ بە ژنان دابنرێو هەر ژنێك لە ڕێگەی ئەو یاسایەوە بتوانێ سودمەندبێت، ئەو کاتە توندوتیژی دژ بە ژنان سنووردارد‌ەبێت. کەواتە ئاستی توندوتیژی دژ بە ژنان دەگەڕێتەوە بۆ برگەکانی یاسا، بۆیە یەکێك لە مەرجەکانی ڕزگاربوونو بەدەستهێنانی یەکسانی بۆ ژن، گۆڕینی ئەو برگانەی یاسایە کە لە بەرژەوەندی ژناندا نییە. گۆڕینی چەند برگەیەکی یاسایی لەم ساڵانەی دواییدا یەکەم هەنگاو بوەو چاوەڕوانی هەنگاوی گەورەتریش دەکرێت. لەوانەش گرنگتر لە مەسەلەی یاسادا، پێویستە کێشەی ژن لە ئاینو ئەو نایەکسانیانە ڕزگاربکرێت کە بەناوی ئاینەوە خراونەتە نێودەقە یاساییەکانەوەو ئەوانەش زیاتر لە یاساکانی باری کەسێتیدا ڕەنگدەداتەوە، وەك چوار ژنە بۆ پیاوێكو شایەتی دوو ژن بەرامبەر بە پیاوێك، مافی میراتو تەڵاقو هاوسەرێتی...هتد کە ئێستا هەندێکیان گۆڕاون. هەموو ئەوانە چەوساندنەوەی بەرچاوو دیارن کە بەرامبەر بە ژنان ئەنجامدەدرێت، کە لە مادەی (15)ی برگەی(1)ی مافەکانی مرۆڤدا هاتووەو دەوڵەتە لایەنەکان دان بەوەدا دەنێن پیاوو ژن لەبەردەم یاسادا یەکسانن. هەروەها لە برگەی (3)دا هاتووە کە دەوڵەتە لایەنەکان لەسەر ئەوە ڕێکەوتوون هەموو ئەو ڕێکەوتننامەو بەڵگەنامە تایبەتیانەی کاریگەرییەکی یاساییان هەیە، دەبێت سنورێك بۆ شایستەیی یاسای ژن دیارییبکات. ئەگەرچی لە هەندێ وڵاتدا مافی مرۆڤ پێشێل دەکرێو لە

هەندێ وڵاتیش متمانە بە مافی مرۆڤ ناکرێتو لە هەندێ وڵاتی دیکەیشدا تاڕادەیەك پارێزراوە.

هەروەك فاتمە المرنیس دەڵێ:

"توندوتیژی چەند لایەنێکی چەمکیانەی گەورە دەوروژێنێ، هەوڵدان بۆ دیاریکردنێکی وردو فرەلایەنی ئەو چەمکە کە توندوتیژییە، مەسەلەیەکی گرانە، چونکە دەریدەخات چەندین شێوازەو ناکرێت لە چوارچێوەیەکی دیاریکراودا گوزارشتی لێ بکرێت، هەروەك چۆن توندوتیژیی تاکەکەس هەیە، توندوتیژیی بەکۆمەڵیش هەیە و تیایدا پێشێلی مافی کەسانی تر دەکرێت، ئەوەش دەبێتە هۆی شلەژاندنی ژیانو ئارامیانو تێکدانی باری جەستەییو دەروونیان. هەر ئەمانەش وا دەکەن هێزی دژ لە تاکدا دروستبێت.

بەشی چوارەم

تەوەرەی یەکەم

هۆکارەکانی توندوتیژی دژ بەژنان

تەوەرەی دووەم

کاریگەریەکانی توندوتیژی لەسەر ژنانی فەرمانبەر

بەشی چوارەم / تەوەرەی یەکەم
هۆکارەکانی توندوتیژی دژ بەژنان

بێگومان توندوتیژی دژ بە ژنان هۆکاری زۆری لێ دەکەوێتەوە کە هەریەکەیان ڕۆڵی کاریگەری هەیە لەسەر هەڵوەشاندنەوەی خێزانو کۆمەڵگە بەگشتیو دەتوانین لە چەند خاڵێکدا پوختی بکەینەوە:

1) هۆکارە کۆمەڵایەتیەکان:

ڕۆڵی گەورەو کاریگەری هەیە لە سەرهەڵدانو گەشەکردنی توندوتیژی لەنێوان خێزانو کۆمەڵگەدا، لەوانە:

1. بارودۆخی نیشتەجێبوون.
2. لاوازی یان نزمیی هۆشیاری کۆمەڵایەتی بەرامبەر بە مافەکانی مرۆڤ.
3. نزمیی ئاستی هۆشیاریی پەروەردەییو نەخوێندەواری کە دەبێتە هۆی بێئاگایی دایكو باوك سەبارەت بە شێوازەکانی پەروەردەی هاوچەرخو پەنابردنە بەر لێدانو توندوتیژیی مامەڵەکردن لە کاتی هەڵەکردنی منداڵەکانیاندا.
4. زاڵبوونی هەندێ ڕۆشنبیریی باو کە جیاوازیی لەنێوان کوڕانو کچاندا دروست دەکات، لەهەمان کاتدا لایەنگیری لێدانو بەکارهێنانی توندوتیژییە.
5. دروستبوونی جۆرێك لە ململانێ لە نێوان نەوەکانی خێزانێکدا، بە واتایەکی دیکە دایكو باوکەکان کۆنپارێزن ، کەچی نەوەکانیان ئازادو سەربەخۆن. ئەمەش بۆخۆی جۆرێك لە هەڵگەڕانەوەو ڕەتکردنەوە دروست دەکات.
6. بینینی فیلمو شریتی جۆراوجۆر لەسەر توندوتیژی لە تەلەفزیۆندا. دەرکەوتوە سەیرکردنی ئەو جۆرە فیلمانە لەلایەن منداڵانەوە زۆرجار دەبێتە هۆی لاساییکردنەوەو بەو شێوەیە منداڵەکان کەسێکی توندڕەویان لێ دەردەچێت. ئەمە

جگە لە لاساییکردنەوەی منداڵ بۆ ئەو هەڵسوکەوتانەی دایكو باوك دەیکەن، لەوانە توندوتیژی. ئەمەش ئاماژەیە بۆ ئەوەی ژینگەی توندوتیژ منداڵی توندوتیژ بەرهەمدەهێنی، وەك خشتەی ژمارە (29) کە لە بەشی پراکتیکی توێژینەوەکەدا دەرکەوتوە.

7. ناجێگیریی بارودۆخی سیاسی لەنێوان حزبە جۆربەجۆرەکاندا کە هاندەرێکە بۆ بوونی توندوتیژی.

8. هەستکردنی مێرد بە چەوساندنەوە یان بێکاری.

9. تەشەنەکردنی نەخوێندەواری‌و نزمیی ئاستی میتۆدی فێرکردنی زانستی بۆماوە کۆمەلأیەتیە دواکەوتووەکان.

10. کولتوور کە دابونەریتە باوەکان دەگرێتەوە، بەدەر لە ئایین کە ڕەگی قوڵی لەناو مێژووی سیاسی، کۆمەلأیەتی‌و مرۆڤایەتیدا هەیە.

11. نزمیی ئاستی هۆشیاریی کۆمەڵگە.

12. بارودۆخی ئابوری کە خۆی لە زۆریی ڕێژی بێکاری لەناو خێزانەکاندا دەبینێتەوە.

13. نەبوونی یاسایەکی بەرجەستەی تایبەت بە بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژی.

14. دڵەڕاوکێی پیاوان.

15. زاڵێتی دەسەلأتی پیاو لە خێزان‌و کۆمەڵگەدا بەگشتی.

16. سستی دامودەزگاکانی ڕاگەیاندن.

17. ئالودەبوونی پیاوان بە خواردنی مادە سڕکەرو بێهۆشکەرەکان.

18. نەگونجان‌و تێنەگەیشتن.

19. خەمساردیی خودی ژنان خۆیان.

20. زوو بەشوودانی کچان وەك نەریتێکی باوی کۆمەڵگەی کوردەواری کە زۆر کچ پێش تەمەنی یاسایی دەدرێن بەشوو. ئەمەش زۆرجار بە زۆری باوك و براو لەپێناوی بەرژەوەندیی تایبەتیدا دەبێت.

21. دیاردەی بەشوودانی کچی شیرەخۆرە، واتە گەورە بە بچووك، ئەوەش لەپێناوی چارەسەرکردنی کێشە خێزانیەکاندا یان لە خوێندان کە تا ئێستا بوونی هەیە.

2) هۆکاری دەروونی:

بەشێك لە هۆکارەکان دەگەڕێنەوە بۆ لایەنی دەروونی و دەرونناسان ئاماژە بۆ ئەوە دەکەن کە توندوتیژی لای پیاوان دەگەڕێتەوە بۆ ئیرەییکردنیان بە ژنان، لەبەر ئەوەی توانای منداڵبوونیان هەیە یان رقئەستورن بەرامبەر دایکیان کە دواتر رەنگدانەوەی دەبێت لەسەر هاوسەرەکانیان، یاخود لەبەرئەوەی پیاوەکە تورەدەبێ و توشی دڵەڕاوکێ دەبێ ئەنجامی بایەخدانی ژنەکەی بە کوڕەکەی لەسەر حسابی ئەو، ئەوەش وادەکات پەیوەندیی سێکسی لەگەڵ کەسانی دیکە ببەستێ.

هەندێ مەسەلە یان پەندی پێشینان هەن کە بوونەتە ئاوێنەی ئەقڵی تاکەکان، بە شێوەیەك کە کاریگەرییان هەیە لەسەر کەمکردنەوەی پایەی ژنان، وەك: "ژن و ماڵ"، "ژنیان ژن وتوەو پیاویان پیاو"، "قسەی یەکەم و کۆتایی بۆ پیاو دەگەڕێتەوە" و "ژنی چاك و پاك ئەو ژنەیە کە نەتوانێ چاوبڕێتە چاوی پیاوەکەی".

تەوەرەی دووەم

کاریگەرییەکانی توندوتیژی لەسەر ژنانی فەرمانبەر

دیاردەی توندوتیـژی دژ بـە ژنـان نـاڕەواترینو ناشـرینترین جـۆری سـتەمە کـە لەلایـەن پیاوانـەوە دەکـرێ دژ بـە ژنـان، بـۆ ئـەوەی بێبەشـیان بکـەن لـە گـشت مافەکانیان. بێگومان توندوتیژی دژ بـە ژنـان کاریگـەریو ئاسـەواری خـراپ جێـدێڵێ لەسەر ژنانو خێزانو کۆمەڵگەو لەسەر خودی منداڵان. بەپێی هەندێ لێکۆڵینەوە کە لە وڵاتانی دەرەوە ئەنجامدراوە دەرکەوتوە ئەو منداڵانـەی لـە ژینگەیـەکی خێزانـی توندوتیژدا گەورەدەبن بەردەوام دووچاری دڵـەڕاوکێ، توڕەبـوون، تـرس، حـەزکردن بەتەنیایی، میزکـردن بـەخۆدا، ئـازاری سـەرو گـەدە، توشـبوون بـە تەنگەنەفەسـیو بێتاقەتی دەبنەوە، ئەمە جگە لە دواکەوتنیان لە خوێنـدن. کاتێـك گـەورەش دەبـن، توندوتیژی دەبێت بە بەشێك لـە ژیانیـانو کـارێکی ئاسـایی دەبێـت لایـان، هـەروەها توشبوونیان بە چەندین گرێی دەروونی، بەڵام ئاسەواری لەسەر ژنـان بـەم شـێوانەی لای خوارەوە دەردەکەوێ:

1. **کاریگەریی دەروونی:**

ئەمانە دەگرێتەوە:

1) بڕوابەخۆ نەبوون.
2) هەست نەکردن بە ئاسودەیی.
3) پەروەردەنەکردنی منداڵ.
4) هەستکردن بەتاوان بەرامبەر بەو کارانەی دەیکات.
5) هەستکردن بە بێزاریو خەمۆکی.
6) هەستکردن بە دەستەوەستاویی.
7) نائارامی یان پەشێوی لە ڕووی دەرونییەوە.

8) لــە ڕووی جەستەییــشەوە دەبێتــە هــۆی توشــبوون بــە چــەندین نەخۆشــی جەستەیی یان ئازاردان.

بێگومـان پیـادەکردنی توندوتیـژی دژ بـەژنان ئاسـەواری خراپـی لەسـەر لایـەنی دەروونــی، نــاجێگیریی ســۆزداری، ڕێگــرتن وەك مــرۆڤو ئــازاردانی جەســتەیی بەدەردەکەوێت، ئەمە جگـە لـەوەی کاریگـەریی لەسـەر چـالاکیو پـەروەردەکردنیان دەبێت. ئەمە سەرەڕای ئەوەی هەموو ئەو کاریگەرییە دەروونیانە لەسـەر ژنـان یـان هەندێکیان دەشێت ببنە هۆی نەخۆشیی دەرونـی یـان جەسـتەیی جۆراوجـۆر، وەك: نەبوونی ئیشتیای خـواردنو تێکـچوونی سـوڕی خـوێنو ئـازاری گـەدەو پـەنکریاسو سەرئێشە.

2. کاریگەری کۆمەڵایەتی:

بـە بـەهێزترین جـۆری کاریگـەریی توندوتیـژی لەسـەر ژنـان دادەنـرێو ئەمانـە لەخۆدەگرێ: تەڵاق، هەڵوەشـاندنەوەی خێـزان، خراپـی پەیوەندییـەکانو پێکـدادان لەنێوان کەسوکاری ژنو پیاودا، دابڕانـی منـداڵان لـە خوێنـدنو پەروەدەنـەکردنیانو بەهێزنەکردنیان لە ڕوی دەروونیو کۆمەڵایەتیەوە، جگە لە ڕێك نەخستنی خێزان بـە ڕێگەیەکی زانستیو دروست.

3. کاریگەری ئابوری:

زۆرێك لـە توێـژەرەوەکانی بـواری زانـستە کۆمەڵایەتیـەکان، بـارودۆخی ژنـان لـە کۆمەڵگە ڕۆژهەڵاتیەکان یـان ڕۆژئاواییەکانـدا بەدەرئـەنجامی بارودۆخـە ئابورییـەکان دەزانـنو بـە بەرپرسـیاری یەکـەمی دادەنـێن لەچـاو هـەموو بارودۆخـەکانی دیکـەدا (مەبەست بارودۆخی کۆمەڵایەتی، سیاسی، دەروونیە)، ئەگەرچی جیاکردنەوەی ئـەو بارودۆخانە لە یەکتریو کاریگەرییەکان کارێکی ئاسان نییە.

دەروازەی دووەم

لایەنی مەیدانی

بـــەشـی یـەکـــەم

دەروازەی یەکەم

1. سنوری توێژینەوە
2. نموونەی توێژینەوە
3. ئامرازی توێژینەوە
4. میتۆدی توێژینەوە

دەروازەی دووەم

خستنەڕووی گریمانەکان

بـــەشـی یــەکـــەم /دەروازەی یەکەم

1. **بوارەکانی توێژینەوە:** سنوری توێژینەوە

- لەڕووی مرۆییەوە: ژنانی فەرمانبـەری شـاری سـلێمانیو هـەولێری گرتۆتـــەوە کــە کــۆی گـشتی فۆرمــەکان بریتــی بــوو لــە (200)فــۆرمو دابەشکراوە بەسەر شەش یەکەی تەمەنی جیاوازدا.
- لــەڕووی شــوێنەوە: مەبەســت لــەو ناوچــە جوگرافیەیــە کــە توێژینەوەکەی تێدا ئەنجامدراوە ئەوەش هەردوو شاری سلێمانیو هەولێرە.
- لــەڕووی کاتــەوە: مەبەســت لێــی ئــەو کاتەیــە کــە توێژینەوەکــە ویستویەتی بۆ کۆکردنەوەی زانیاریو بەئـەنجام گەیانـدنی توێژینەوەکـە لـە 2006/6/1 تا2006/10/1 واتە چوار مانگی خایاندووە.

2. **نموونــەی توێژینەوەکــە:** نمونـــەی وەرگـــیراو: بریتییـــە لەبەشێکی دیـاریکراو لـەڕووی چـەندێتیو چۆنێتیەوە کـە نوێنەرایـەتی کۆمەڵـە کەسێك دەکات کـە بەگشتی لـە خەسڵەتەکانیاندا هاوبەشـن لەگـەڵ کۆمەڵدا . لـەکاتی توێژنەوەکەمانـدا نموونـەی توێژینەوەکـەمان بەشـێوەیەکی هەرەمـەکی (عشوائی) دەستنیشان کردووە مەبەست لێـی دابەشـکردنی فۆرمەکانـە بەسـەر کەسانی نموونە وەرگیراوەکەدا کە پێکهاتووە لە (200) ژنی فەرمانبـەر لـەنێو دامو دەزگاکانی حکومـەتی هـەرێمی کوردسـتاندا لـە هـەردوو شـاری سـلێمانیو هەولێر کە بەم شێوەیە دابەشکراوە:-

مەرکەزی شاری سلێمانی 100 فۆرم

مەرکەزی شاری هەولێر 100 فۆرم

3. **ئـامرازی توێژینـەوە:** لـەم توێژینەوەیـەدا چـەند ئامرازێـك بەكارهێنراوە بۆ كۆكردنەوەی زانیاری بەم شێوەیە:

1) ئاراسـتەكردنی پرسـیاری كـراوە بەسـەر 30 كەسـدا جیـاواز لـە بواری كاركردنیاندا كە هەریەك لەشارەزایانو ڕۆشنبیرانو بواری ڕاگەیاندنو نێو دەزگاكـانی حكومـەتی گرتـەوە بەمەبەسـتی دەسـتكەوتنی چـەند زانیارییـەكی سەرەتایی لەسەر دیاردەكە.

2) ئاراستە كردنی فۆرمی ڕونكردنـەوەی دانـراو بـۆ ژنـانی فەرمانبـەر ئەمەش سەرەكیترین ئامراز بوو كە بەكارهێنراوە بۆ كۆكردنەوەی زانیاری.

3) سـوود وەرگـرتن لـە هەنـدێك سەرچـاوەو توێژنـەوەو ئەنتـەرنێت كەلەسەر ئەم بابەتە یان پەیوەندیدار بەم بابەتەوە بڵاوكراوەتەوە.

4. **میتـۆدی توێژینـەوە:** بێگومـان هـەر توێژینەوەیـەكی كۆمەڵایەتی پێویستی بە مەنهەجو پرۆگرامێك هەیە بۆئەوەی بەپێی ئـەو ڕێبـازە زانستیە كاری پێبكرێت بەمەبەستی گەیشتن بە ئامانجێكی پوختو دیاریكراو.

بـەكارهێنانی میتـۆدی ئـەم توێژنەوەیـەش بریتییـە لـە ڕێـژەی سـەدی، بەكارهێنراوە بۆ زانینی ڕێژەی سەدی گۆڕاوێك لـە گۆڕاوەكـان یـان هۆكارێك لـە هۆكارەكان. یاسای ڕێژەی سەدی/گشتی 100.

دەروازەی دووەم

خستنە ڕووی خشتەکان

خـشتەی ژمـارە(1) تەمـەنی بەشـداربوونی توێژینەوەکـە لەهەردووشـاری سلێمانیو هەولێر

تەمەن	سلێمانی	ڕێژە	هەولێر	ڕێژە	کـــــۆی گشتی	ڕێژە
خوارتر 20	8	8%	9	9%	17	8,5%
25-20	23	23%	31	31%	54	27%
30-25	22	22%	23	23%	45	22,5%
35-30	20	20%	18	18%	38	19%
40-35	14	14%	10	10%	24	12%
سەروتر 40	13	13%	9	9%	22	11%
کۆی گشتی	100	100 %	100	100 %	200	100%

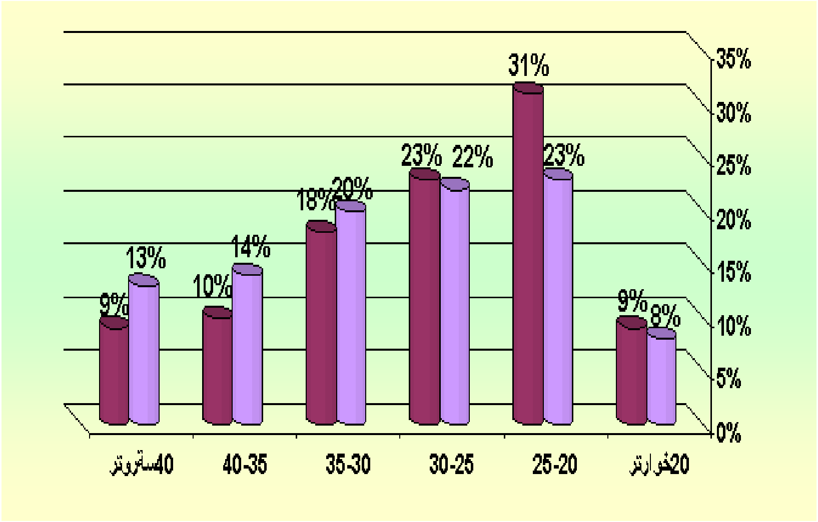

لەم توێژینەوەیدا تەنها ڕەگەزی مێ وەرگیراوەو زانیارییەکان لەسەر (200) فەرمانبەری ژن کۆکراوەتەوەو دابەشکراوە بەسەر شەش یەکەی تەمەندا هەروەك لەخشتەکەدا دەردەکەوێت ئەوانەی تەمەنیان لە (20-35) ڕێژەیان (23٪) لە شاری سلێمانیو لەشاری هەولێر ڕێژەیان بریتییە لە (31٪) بەرزترین ڕێژەیەو ئەوە نیشان دەدات کە زۆرترین ڕێژەی فەرمانبەران لەو تەمەنەدان بەڵام تەمەنی (20)خوارتر لەشاری سلێمانی ڕێژەی (8٪) پێك دەهێنن وە تەمەنی (20)خوارتر،(40)سەروتر لەشاری هەولێر هەریەکەیان بەڕێژەی(9٪) لەشاری هەولێر تەمەنی ژنە فەرمانبەرەکان پێك دەهێنن کە نزمترین ڕێژەیە ئەمەش ئاماژەیە بۆئەوەی توێژینەوەکە زۆربەی ئەو ژنە فەرمانبەرانەی لەخۆگرتوە کە تەمەنیان لە نێوان (20-25) دایە لە هەردوو شاری سلێمانیوهەولێر.

خشتەی ژمارە (2) شوێنی لەدایکبوونی نموونەکە

شوێن	سلێمانی	ڕێژە	هەولێر	ڕێژە	کۆیگشتی	ڕێژە
شار	67	67%	66	66%	133	66,5%
لادێ	8	8%	12	12%	20	10%
ناحیه	18	18%	10	10%	28	14%
قەزا	7	7%	12	12%	19	9,5%
کۆیگشتی	100	100%	100	100%	200	100%

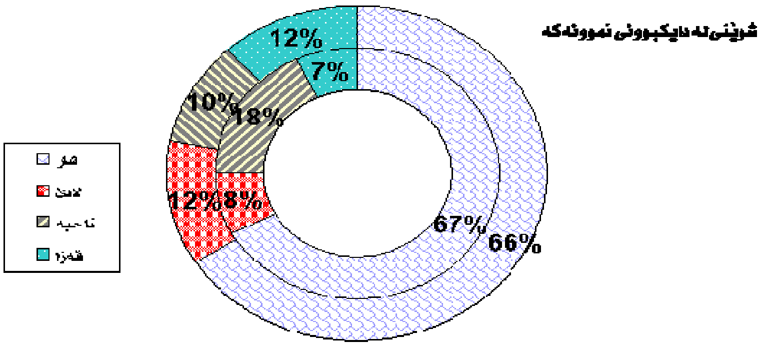

خشتەی ژمارە (2) شوێنی لەدایکبوونی نمونەی توێژینەوەکە دەخاتە ڕوو بەوەی کـۆی گـشتی بەڕێـژەی (5 ، 66٪) ی ژنـە فەرمانبـەرەکان لـە هـەردوو شـاری سـلێمانیوهەولێر لەشـار لـەدایك بـوون وە ڕێـژەی (5٪ ، 9) لـە قـەزاو ڕێـژەی(10٪)لادێو بەڕێـژەی(14٪) لەناحیـە لـەدایکبوون ئـەوەش ئاماژەیـە بۆئەوەی زۆرترین ڕێژەی نموونـەی توێژینەوەکـە لـە شـار لـەدایك بـوون لـە هـەردوو شاری سلێمانیو هەولێر.

خشتەی ژمارە (3) شوێنی نیشتەجێ بوونی ئێستای نموونەکە

شوێن	سلێمانی	ڕێژە	هەولێر	ڕێژە	کۆیگشتی	ڕێژە
شار	76	76%	94	94%	170	85%
لادێ	1	1%	0	0%	1	0,5%
ناحیە	17	17%	4	4%	21	10,5%
قەزا	6	6%	2	2%	8	4%
کۆیگشتی	100	100%	100	100%	200	100%

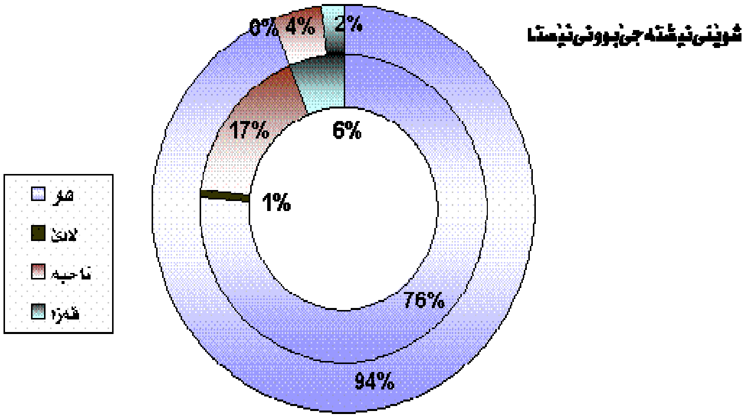

شوێنی نیشتەجێبوونی ئێستای ژنە فەرمانبەرەکان لە خشتەی ژمارە 3 دا خراوەتە ڕوو کە دەرکەوتووە زۆرترین ڕێژە لە هەردوو شاری سلێمانیو هەولێر لە شاردا نیشتەجێبوون بەڕێژەی (85٪) جگە لەوەی هەریەکە لە قەزا بەڕێژەی (4٪)وڕێژەی لادێکان(0,5٪)و ڕێژەی (10,5٪) لە ناحیەدا نیشتەجێ بووە

ئـەوەش ئاماژەیـە بـۆ نیـشتەجێبونی زۆربـەی نمونـەی توێژینەوەکـە لەشـاردا واتـە مەرکەزی شار.

خشتەی ژمارە(4) تایبەتە بەجۆری خانوو لەکۆمەڵی توێژینەوەکە

جـــــــۆری نیشتەجێ	سلێمانی	ڕێژە	هەولێر	ڕێژە	کۆیگشتی	ڕێژە
موڵك	63	63%	58	58%	121	60,5%
کرێ	37	37%	42	42%	79	39,5%
کۆیگشتی	100	100 %	100	100%	200	100%

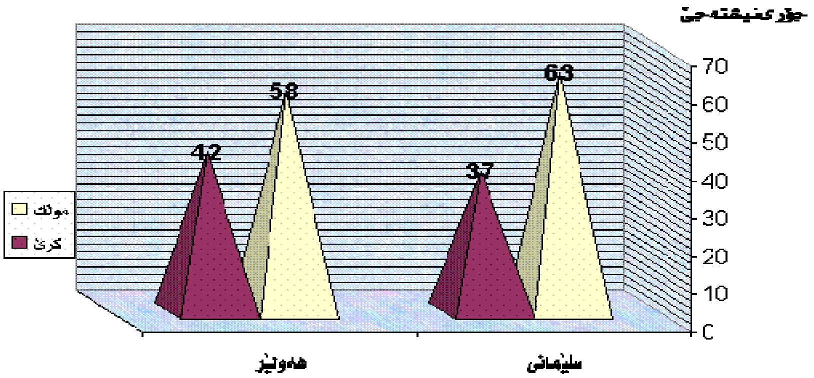

خـشتەی ژمـارە(4) ڕوونـی دەکاتـەوە زۆرتـرین نموونـەی توێژینەوەکـە خانوەکانیان لەجۆری موڵکە کە ڕێژەی (63٪) لەشاری سلێمانیو (58٪) لەشاری هەولێر پێکدەهێنن وە کەمترین ڕێژەش لە خانووی کرێدا دەژین کـە ڕێـژەی (37٪) لەشـاری سـلێمانیو (42٪) لەشـاری هـەولێر گوزارشـت لەنمونـەی توێژینەوەکـە دەکات, ئەگەر چی نیشتەجێ بوونی ڕێژەی کرێ ڕێژەیەکی بەرچاوەو لەهەمان کاتدا بـوونی خـانووی مـوڵکیش مـەرج نیـە خۆشـگوزەرانی یـان باشـی بـاری ئـابووری دەستنیشان بکاتو بەپێچەوانەشەوە بەواتایەکی دیکە مـەرج نیـە جـۆری خـانوو بـە تەنها پێوەرێکی ڕاستەقینە بێت بـۆ زانینـی بـاری ئـابووری ئەگـەر چـی لـەزۆر کاتـدا هۆکارێکی یارمەتیدەرە بۆ دیاریکردنی ئاستی ئابووری.

خشتەی ژمارە(5)ئاستی خوێندنی نمونەی توێژینەوەکە دەردەخات

ئاستی خوێندن	سلێمانی	ڕێژە	هەولێر	ڕێژە	کۆیگشتی	ڕێژە
نەخوێندەوار	0	0%	2	2%	2	1%
خوێندن ونوسین	0	0%	0	0%	0	0%
سەرەتایی	16	16%	10	10%	26	13%
ناوەندی	27	27%	27	27%	54	27%
ئامادەیی	26	26%	17	17%	43	21,5%
پەیمانگا	20	20%	20	20%	40	20%
بکالۆریوس	10	10%	24	24%	34	17%
بکالۆریوس و سەروتر	1	1%	0	0%	1	0,5%
کۆی گشتی	100	100%	100	100%	200	100%

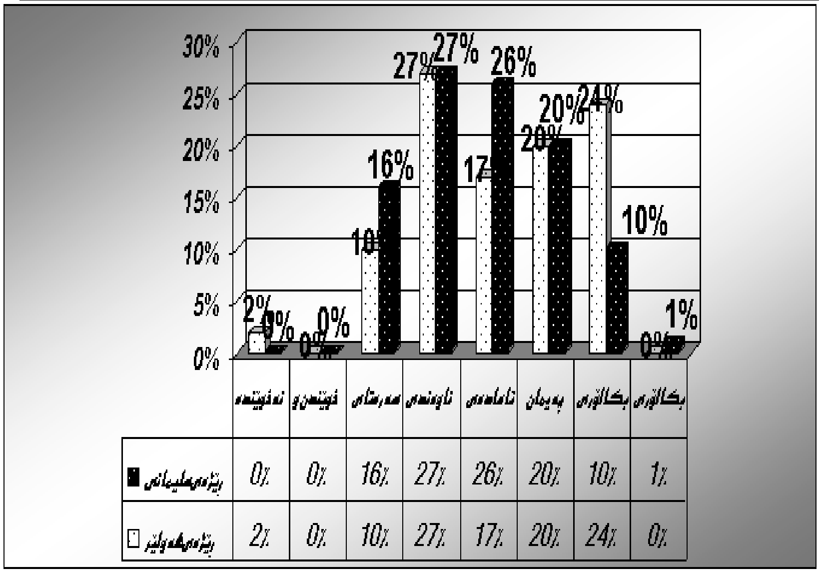

ئەگەر لە خشتەی ژمارە (5) ووردببینەوە دەبینین جۆری ئاستی خوێندن جیاوازی لەخۆگرتووە کە ڕێژەی ئەو ژنە فەرمانبەرانەی خوێندنی ناوەندیان تەواوکردووە لە هەردوو شاری سلێمانیو هەولێر ڕێژەی (54٪) پێك دەهێنن کە بەرزترین پلەی خوێندنە لەنمونەکەدا لە کاتێکدا نزمترین ڕێژەی ئاستی خوێندن لە هەردوو شارەکەدا ڕێژەی (1٪) ئاستی بکالۆریوسو سەروتر پێك دەهێنن. ئەوەش ئاماژەیە بۆ کەمی بڕوانامەی بەرز لەنێو ژنە فەرمانبەرەکانی حکومەتی هەرێم بەشێوەیەکی گشتی و ئەویش بۆخۆی هۆکارێکە لەبەردەم ژناندا بۆ کارکردنیانو مانەوەیان لە پۆستەکانی خوارەوەی دامو دەزگاکانی حکومەت.

خشتەی ژمارە(6) باری کۆمەڵایەتی نمونەی توێژینەوەکە دەخاتە ڕوو

باری‌کۆمەڵایەتی	سلێمانی	ڕێژە	هەولێر	ڕێژە	کۆی گشتی	ڕێژە
سەڵت	41	41%	57	57%	98	49%
خێزاندار	57	57%	33	33%	90	45%
بێوەژن	2	2%	10	10%	12	6%
کۆی‌گشتی	100	100%	100	100%	200	100%

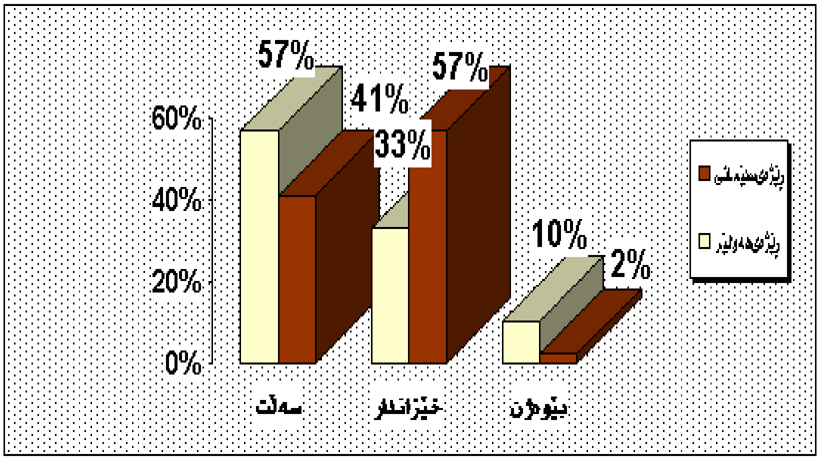

لەخشتەی ژمارە(6)دا دەردەکەوێت کە ئەو ژنە فەرمانبەرانەی بونیان هەیە لەنێو دامودەزگاکانی حکومەتدا زۆرترین ڕێژە لەشاری سلێمانی (57٪) لەشاری هەولێر ئەوانەن کە سەڵتن واتە شوویان نەکردوە لەکاتێکدا بێوەژن ڕێژەی(2٪) لەشاری سلێمانیو ڕێژەی(10٪) لەشاری هەولێر پێکدەهێنێ کە کەمترین ڕێژەی بوونی ژنە فەرمانبەرەکانە لەنێو دامودەزگاکانی حکومەتدا دەردەخات و بێگومان ئەو ڕێژەیەش بەبەراورد بەزۆری ڕێژەی بێوەژن لەکوردستاندا هەیە کەمە.

خشتەی ژمارە(7) ژمارەی ئەندامانی خێزانی نموونەی توێژینەوەکە

ژمارەی ئەندامانیخێزان	سلێمانی	ڕێژە	هەولێر	ڕێژە	کۆیگشتی	ڕێژە
4_1	49	49%	43	43%	92	46%
9_5	47	47%	43	43%	90	45%
14_10	4	4%	14	14%	18	9%
کۆیگشتی	100	100%	100	100%	200	100%

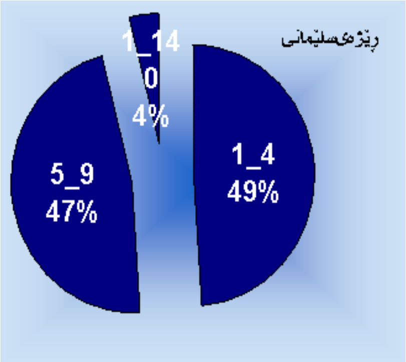

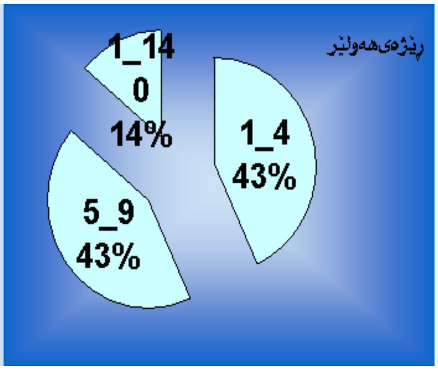

لەخشتەی ژمارە (7)دا ڕێژەی ئەو لێکۆڵەرانەی ژمارەی ئەندامانی خێزانەکانیان (1-4) کەسە لەشاری سلێمانی زۆرترین ڕێژە پێك دەهێنێ کە بریتییە لە (49٪) لە کاتێکدا لە (43٪) لەشاری هەولێر ژمارەی ئەندامانی (1-4)و (5-9) زۆرترین ڕێژەیە وەکەمترین ڕێژەش لەهەردووشارەکەدا (10-14) ژمارەی ئەندامان پێکدەهێنن لەمەوە دەردەکەوێت بەگشتی خێزانەکان بەرەو کەمبونەوە دەچن کە ئاماژەیە بۆسەرقاڵیو کارکردنی ژنانو پیاوان لەدەرەوەی ماڵو ئەمە جگە لەوەی ئەو ژمارەیە لەشاری هەولێر زیاترە وەك لەشاری سلێمانی.

خشتەی ژمارە(8) باری ئابووری خێزانەکان دەخاتە ڕوو

باری ئابووری	سلێمانی	ڕێژە	هەولێر	ڕێژە	کۆی گشتی	ڕێژە
زۆرباشە	8	8%	7	7%	15	7,5%
باشە	36	36%	57	57%	93	46,5%
مامناوەند	52	52%	31	31%	83	41,5%
خراپە	4	4%	5	5%	9	4,5%
کۆی گشتی	100	100%	100	100%	200	100%

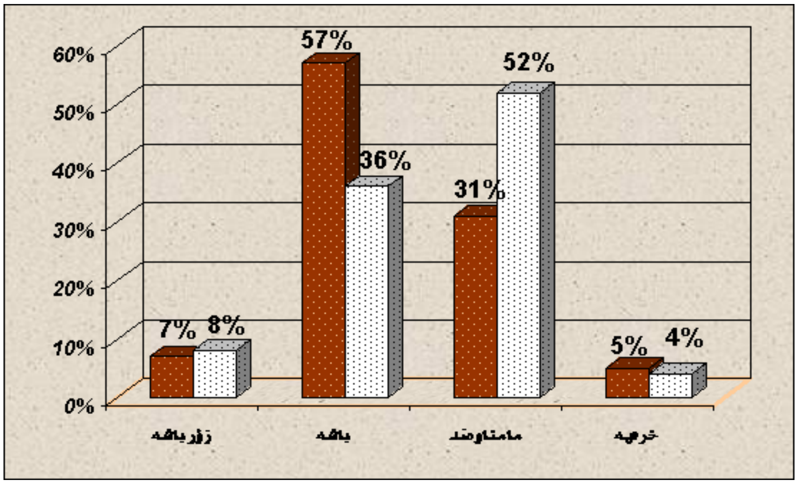

لەخشتەی ژمارە (8)دا دەرکەوتووە ئەو خێزانانەی نموونەی توێژینەوەکە پێک دەهێنن ڕێژەی مامناوەندە کە(52٪)پێک دەهێنێ زۆرترین ڕێژەیە لەشاری سلێمانی بەڵام لەشاری هەولێر (57٪) زۆرترین ڕێژەیە کە ئاماژە بەباشە دەکات ڕێژەی(4٪) لەشاری سلێمانیوڕێژەی (5٪)لەشاری هەولێر نزمترین یان کەمترین ڕێژەی ئابوری خێزانەکانی پێک هێناوە کە خراپە بەدەر لە ڕێژەی (8٪) لە سلێمانیو (7٪) لەهەولێر باری ئابوری خێزانەکانیان زۆر باشەی نموونەی توێژینەوەکە پێک دەهێنن.

خشتەی ژمارە(9) تەمەنی چوونە نێو ژیانی هاوسەرێتی نیشان ئەدات

تەمەنی چوونە ناو ژیانی هاوسەری	سلێمانی	ڕێژە	هەولێر	ڕێژە	کـــــۆی گشتی	ڕێژە
خوار 18 ساڵ	7	11,8%	7	16،2%	14	13،7%
18-22ساڵ	19	32,2%	25	58,1%	44	43,1%
22-26ساڵ	22	37،2%	7	16,2%	29	28,4%
26-30ساڵ	9	15,2%	3	6,9%	12	4,5%
سەرووتر	2	3،3%	1	2,3%	3	2,9%
کۆی گشتی	59	100%	43	100%	102	100%

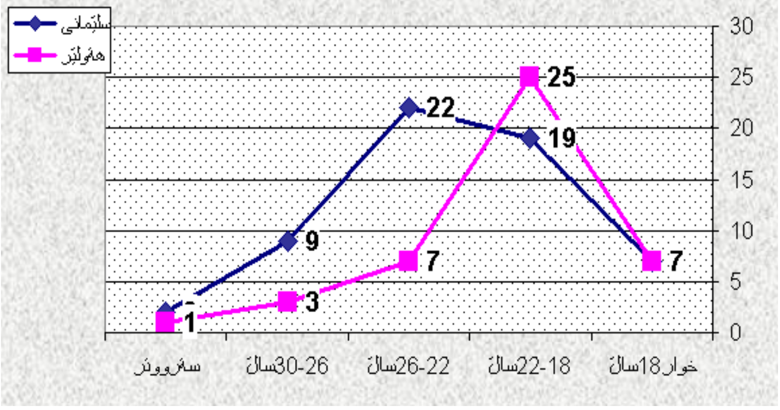

خشتەی ژمارە (9) ئاماژەیە بۆ تەمەنی ئەو ژنە فەرمانبەرانەی شویان کردووە بەپێی نموونەی توێژینەوەکە کە لەلایەك دەریخستوە تا تەمەنی ژنان زیاتر بێت دەرفەتی شوکردنیان کەمتر دەبێتەوە وەك ڕێژەی (2٪) لەشاری سلێمانیو (1٪) لەشاری هەولێر کەئاماژەیە بۆکەمترین ڕێژەی تەمەنی شووکردن دەکات بەدەر لەوەی تا ئەمرۆ بەڕێژەی (14٪) لەهەردوو شارەکەدا ژنان لەخوار تەمەنی 18 ساڵەوە واتە تەمەنی نایاسایی دەدرێن بە شوو ئەوەش بۆخۆی یەکێکە لەکێشە کۆمەڵایەتیەکانی ژنان کە تائەمرۆ پێوەی دەناڵێنن، سەرەڕای بوونی زۆرترین ڕێژە کە لەشاری سلێمانیدایە بریتییە لە تەمەنی (22-26) بەڕێژەی (37,2٪)و لەشاری هەولێردا تەمەنی (18-22) زۆرترین ڕێژە پێك دەهێنن کە بریتییە لە (58,1٪).

خشتەی ژمارە(10) ماوەی ژیانی هاوسەرێتی دەردەخات

ماوەی ژیانی هاوسەری	سلێمانی	ڕێژە	هەولێر	ڕێژە	کۆی گشتی	ڕێژە
ساڵ کەمتر	11	18،6%	5	11,6%	16	15,6%
5_1	13	22%	16	37,2%	29	28,4%
10_5	13	22%	8	18,6%	21	20,5%
15_10	5	8,4%	2	4,6%	7	6,8%
15 سەروتر	17	28,8%	12	27,9%	29	28,4%
کۆی گشتی	59	100%	43	100%	102	100%

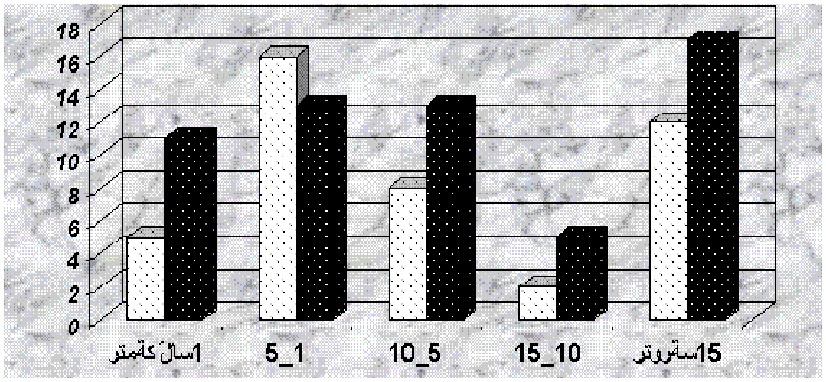

ماوەی ژیانی هاوسەرێتی لە خشتەی ژمارە (10)ی نموونەی توێژینەوەکەی پێکهێناوە ئاماژە بەوە دەکات ئەو ژنە فەرمانبەرانەی شویان کردووە بەپێی نموونەکە دەرکەوتووە زۆرترین ماوەی پێکەوە ژیان لەشاری سلێمانیدا (25) ساڵ سەروتر لەخۆ دەگرێت واتە بەڕێژەی (٪28,8) بەڵام لەشاری هەولێردا ماوەی(1-5) زۆرترین ڕێژەی پێکهێناوە کە بریتییە لە (٪37,2) لە کاتێکدا کەمترین ڕێژەی ماوەی ژیانی هاوسەرێتی لەهەردوو شاری سلێمانیو هەولێر تەمەنی نێوان (10-15) ساڵە کە ڕێژەی(٪8,4) لەشاری سلێمانیو (٪4,6) لەشاری هەولێری پێکهێناوە بەدەر

لەبوونی ڕێژەی جیاواز بەپێی ماوەکانی تری تەمەنی هاوسەرێتی وەك لەخشتەکەدا بەدەرکەوتووە.

خشتەی ژمارە (11) جۆری پێکهاتنی ژیانی هاوسەرێتی

جۆری پێکهاتنی ژیانی هاوسەرێتی	سلێمانی	ڕێژە	هەولێر	ڕێژە	کۆی گشتی	ڕێژە
خزم	12	20,3%	8	18,6%	20	19,6%
پەیوەندی خۆشەویستی	18	30,5%	6	13,9%	24	23,5%
بەزۆر	0	0%	10	23,2%	10	9,8%
ڕێکەوت	29	49,1%	19	44,1%	48	47,05 %
کۆی گشتی	59	100%	43	100%	102	100%

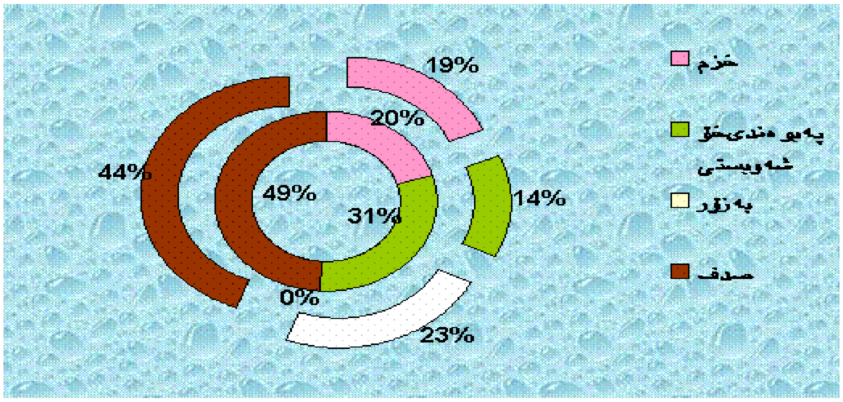

خشتەی ژمارە(11)ئاماژە بۆ پێکهاتنی ژیانی هاوسەرێتی دەکات بەوەی زۆرترین رێژە لە شاری سلێمانی (49,1٪) لە شاری هەولێر (44,1٪) لەسەر بناغەی رێکەوت پێك دێت لەکاتێکدا لەشاری هەولێر رێژەی (13,9٪) کەمترین رێژە پێك دەهێنێ و خۆی لە پەیوەندی خۆشەویستیدا دەبینێتەوە. زۆری رێژەی رێکەوت لەهەردوو شارەکەدا ئاماژە بۆ ئەوە دەکات کە تا ئەمڕۆ لەکۆمەڵگەی کوردەواریدا پرۆسەی ژیانی هاوسەرێتی وەك پرۆژەیەك تەماشا دەکرێتو کەمینەن ئەوانەی ناسین یان خۆشەویستی بکەنە بناغەی پێکهێنانی ئەو ژیانە نوێیە کە ئەوەش بۆخۆی جێی سەرنجەو پێویستی بە پیاچوونەوەیە ئەگەر چی رێژەی بەزۆر بەشوودان لەشاری سلێمانی رێژەی (سفر)ی پێکهێناوەو دەرئەنجامێکی دڵخۆشکەرەر بە پێچەوانەی کەمی رێژەی پەیوەندی خۆشەویستی لەشاری هەولێردا کە دەرئەنجامێکی ناڕاستە بەپێی بنەما ڕاستەقینەکانی ژیانی هاوسەرێتی.

خشتەی ژمارە (12)ژمارەی بەڕێوەبەری فەرمانگەکان دەخاتە ڕوو

بەڕێوەبەری فەرمانگەکەت کامیانە؟	سلێمانی	ڕێژە	هەولێر	ڕێژە	کۆیگشتی	ڕێژە
ژن	25	25%	13	13%	38	19%
پیاو	75	75	87	87%	162	81%
کۆیگشتی	100	100%	100	100%	200	100%

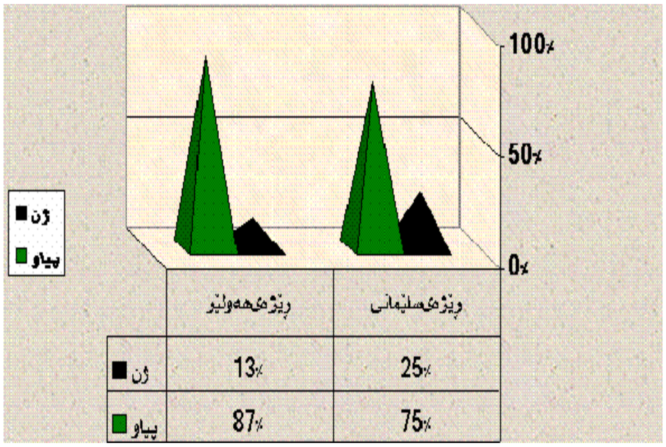

خشتەی ژمارە(12)ئاماژە بەبوونی بەڕێوەبەری فەرمانگەکان ڕوون دەکاتەوە دەریخستوە کە بەڕێوەبەری فەرمانگەکان لە هەردوو شاری سلێمانیو هەولێر زۆرترین ڕێژە پیاوان پێك دەهێنن بەڕێژەی (75٪) لەشاری سلێمانیو (87٪) لەشاری هەولێر ئەمەش ئەوە دەردەخات کە ژنانی فەرمانبەر ئەگەرچی ڕێژەیان زۆرە لە فەرمانگەکاندا بەلاّم هەمیشە دورن لە پۆستەبالاّکانەوەو ئەوەش هۆکاری خۆی هەیە. لە کاتێکدا ڕێژەی ژنانی فەرمانبەرن لە پۆستی بەڕێوەبەرەکاندا لەشاری سلێمانی(25٪)و لەشاری هەولێر ڕێژەی (13٪) پێك دەهێنن.

خشتەی ژمارە(13)بوونی دایەنگە لەفەرمانگەکاندا ڕوون دەکاتەوە

دایەنگـــە هەیـــە لەناوفەرمانگەکەتدا	سلێمانی	ڕێژە	هەولێر	ڕێژە	کۆیگشتی	ڕێژە
بەڵێ	8	8%	6	6%	14	7%
نەخێر	92	92%	94	94%	186	93%
کۆی گشتی	100	100%	100	100%	200	100%

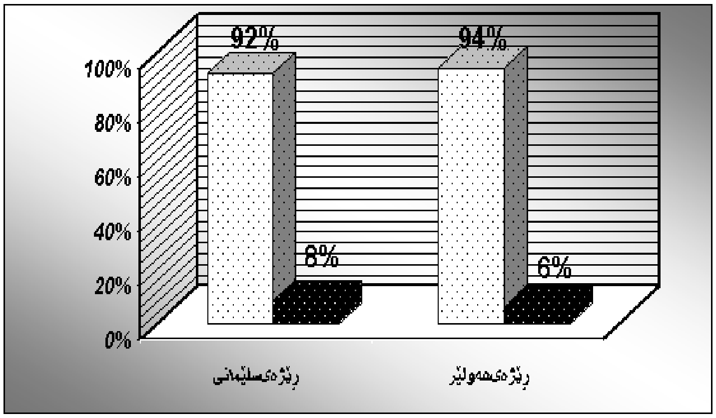

خشتەی ژمارە(13)ئاماژە بە ژمارەی ئەو دایەنگانـە دەکـات کـە لـە فەرمانگـەکانی حکومەتی هەرێمدا بونیان هەیە کە زۆرترین ڕێژە لەهەردوو شاریسلێمانیوهەولێر ئاماژە بۆ نەبوونی دایەنگە دەکـەن لـە فەرمانگەکەیانـدا بەرێـژەی (92٪) لەشـاری سـلێمانیو (94٪) لەشـاری هـەولێر وە کـەمترین ڕێـژە لەشـاری سـلێمانی کـە بەبـەڵێ وەڵامیـان داوەتەوە بریتیە لە (8٪)و لەشاری هەولێر بریتییە لە (6٪) ئەمەش ئەوە دەردەخات کە ژنی فەرمانبەر بەهۆی نەبوونی جێگای تایبەت بۆ منداڵەکانی و ایکـردووە تواناکـانی وەك بەرپرسیارێتی دابەش ببێت لەلایەكو لەلایەکی دیکـەش بـەهۆی منداڵـەوە نـەتوانێ درێـژە بـەتواناکانی بـداتو تمـوحی پۆسـتی سـەروتر لـە فەرمانبـەرێتی بکـات لـەکاتی کارکردنیدا کە ئەمەش بەگشتی ڕەوتی گەشەکردنی ژنان لەکۆمەڵگەدا دوادەخات.

خشتەی ژمارە(14) ڕوبەڕوبونەوەی ژنانی فەرمانبەر بە توندوتیژی لە شوێنی کارکردنیاندا

ڕووبەڕوی توندوتیژی دەبنەوە لەفەرمانەگەدا	سلێمانی	ڕێژە	هەولێر	ڕێژە	کۆی گشتی	ڕێژە
بەڵێ	82	82%	90	90%	172	86%
نەخێر	18	18%	10	10%	28	14%
کۆیگشتی	100	100%	100	100%	200	100%

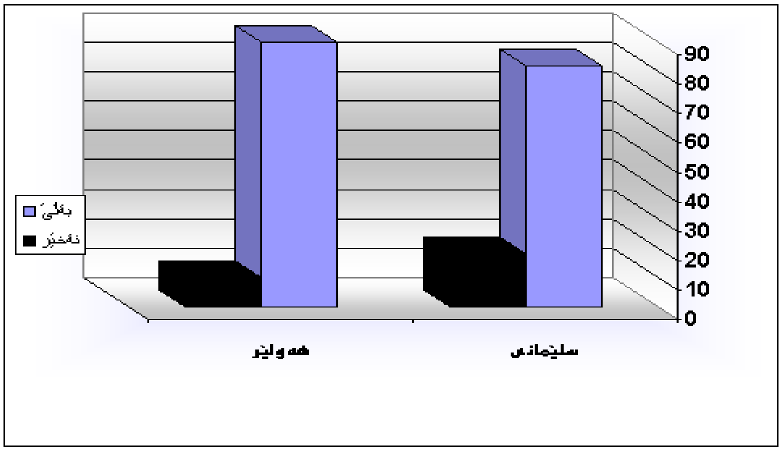

خشتەی ژمارە(14)ئاماژە بەئاستی توندوتیژی دەکات کەڕووبەڕوی ژنانی فەرمانبەر دەبێتەوە لە فەرمانگەکاندا کە زۆرترین تێڕوانین لەهەردوو شاری سلێمانیو هەولێر بە (بەڵێ) وەلاّمیان داوەتەوە بەڕێژەی(٪82) لەشاری سلێمانیو لە (٪90) لەشاری هەولێر وە کەمترین ڕێژە لەهەردوو شارەکەدا پێیان وایە کە توندوتیژی دژ بەژنان بوونی نیە لە فەرمانگەکاندا بەڕێژەی(٪18) لەشاری سلێمانیو لە (٪10) لەشاری هەولێر ئەوەش ئەوە دەردەخات ژنانی فەرمانبەر لەنێو فەرمانگەکانی

حکومەتــدا جیاکـاریو توندوتیــژییان دەرهــەق دەکرێـت ئەمــەش ئاماژەیــە بــۆ زاڵێتــی عەقڵیەتی پیاوسالاریو جیاوازی کردنیان دەرهەق ژنان بەوەی تەنها مێینەن .

خشتەی ژمارە (15) ئاماژە بەجۆرەکانی توندوتیژی دەکات دەرهەق بەژنانی فەرمانبەر

ڕووبـــــــــــەڕوی چ جۆرەتوندوتیژی دەبنەوە	سلێمانی	ڕێژە	هەولێر	ڕێژە	کـــــۆی گشتی	ڕێژە
دەروونی	56	68,2 %	73	81,1 %	129	75%
جەستەیی	8	9,7%	1	1,1%	9	5,2%
گێچەڵی سێکسی	18	21,9 %	16	17,7 %	34	19,7%
کۆی گشتی	82	100 %	90	100 %	172	100%

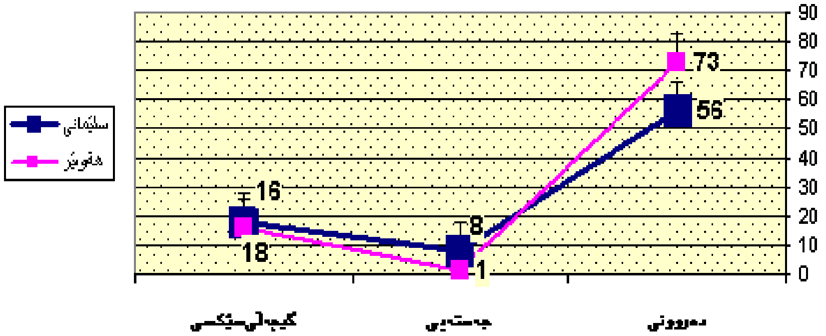

پـاش خـشتەی ژمـارە(14)ڕوونکردنـەوەی ئـەو فەرمانبەرانـەی بەبـەڵێ وەڵامیان داوەتەوە کە توندوتیژی لە فەرمانگەکانـدا بـەدی دەکرێـت خـشتەی ژمـارە (15) ئاماژە بـەجۆرەکانی توندوتیـژی دەکـات دژ بـەژنانی فەرمانبـەر کـە زۆرتـرین ڕێژە لەشـاری سـلێمانیو هـەولێر لـەجۆری دەروونیـدا بەرجەسـتە دەبێـت بەڕێـژەی (68,2٪) لەسـلێمانیو ڕێـژەی (81,1٪) لەهـەولێر وە کـەمترین ڕێـژەش لەهەردوو شارەکەدا لـەجۆری (جەسـتەیی) دایـە بـەڵام ئـەوەی جێـی ئامـاژە کردنـە ڕێـژەی (21,9٪) لەشـاری سـلێمانی جـۆری گێـچەڵی سێکـسییە وە ڕێژیـەکی بەرچاوەو نزیکە لەڕێژەکـەی لەشـاری هـەولێر کـە بریتییـە لـە (17,7٪) ئەمـەش ئەوە دەردەخات ژنانی فەرمانبـەر لەهـەردوو جـۆری دەروونـیو گێچەڵی سێکسیدا لەژێر فشارێکی دەروونی زۆردا کاردەکەنو مامەڵەکردن لەگەڵیاندا تەنها لە جەستەدا کـورت کراوەتـەوە ئەوەنـدەی وەك مێینەیـەك مامەڵـەیان لەگەڵـدا دەکرێـت وەك فەرمانبەریکی کاراو خاوەن توانا حسابیان بۆناکرێت کە ئەوەش بۆخـۆی هۆکـارێکی گرنگە لەبەردەم دەرنەخستنی تواناکانو جێنەکردنەوەیان لەشوێنی گونجاودا.

خشتەی ژمارە(16) کێ توندوتیژی بەرامبەر ژنانی فەرمانبەر دەکات

لەلایەن کێوە ژنانی فەرمانبەردوچاری توندوتیژی دەبنەوە؟	سلێمانی	ڕێژە	هەولێر	ڕێژە
بەرپرسی یەکەم	35	35٪	38	38٪
بەرپرسی بەش	24	24٪	18	18٪
پیاوانی فەرمانبەر	25	25٪	30	30٪
هاوولاتی	15	15٪	8	8٪
ژنانی فەرمانبەر	11	11٪	6	6٪

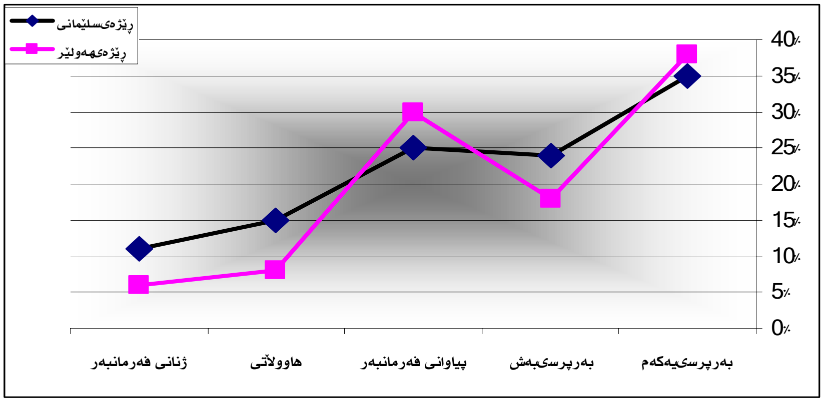

لەخشتەی ژمارە(16)دا زۆرترین ڕێژە لەهەردوو شاری سلێمانیو هەولێردا ئەو لایەنەی کە پیادەی توندوتیژی دەکات بەرامبەر ژنانی فەرمانبەر بەرپرسی یەکەمە کە ڕێژەی (٪ 35) لە شاری سلێمانیو لە (٪ 38) پێك دەهێنن کە هەروەك لە خشتەی ژمارە (12)دا دەرکەوتووە پیاوان زۆرترین ژمارەی بەڕێوەبەر یان بەرپرسی یەکەم پێك دەهێنن ئەمەش ئاماژەیە بۆ ئیستیغلالکردنی ئەو پۆستانە دەکرێت لەلایەن بەرپرسی یەکەمی فەرمانگەکانەوە بەدەر لە تێڕوانینی عەقڵیەتی پیاوسالاری بۆژنان کە هەمیشە وەك مێینەیەك لەجەستەدا کورت دەکرێنەوە ئەمەش لەکاتێکدا کەمترین ڕێژەی شاری سلێمانی کە لەلایەن ژنانی فەرمانبەرەوە توندوتیژییان پیادە دەکرێت ڕێژەی(٪ 11) بەهەمان شێوەش لەشاری هەولێر بەڕێژەی لە(٪6).

خشتەی ژمارە (17) ئایا جیاوازی لەگەڵ ژنانی فەرمانبەردا دەکرێت

ڕووبەڕوی توندوتیژی دەبنەوە لەفەرمانەگەدا	سلێمانی	ڕێژە	هەولێر	ڕێژە	کۆی گشتی	ڕێژە
بەڵێ	75	75%	85	85%	160	80%
نەخێر	25	25%	15	15%	40	20%
کۆی گشتی	100	100 %	100	100%	200	100%

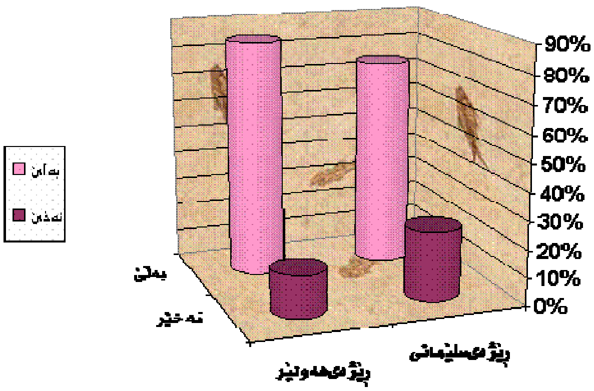

خشتەی ژمارە (17) ئاماژە بەجیاوازی دەکات لەگەڵ ژنانی فەرمانبەردا بەوەی تەنها بەهۆی ئەوەی مێینەن ئەویش زۆرترین ڕێژە لەهەردوو شارەکە بەبەڵێ وەڵامیان داوەتەوە بەڕێژەی لە (75٪) لەشاری سلێمانی و(85٪) لە شاری هەولێر لەکاتێکدا کەمترین ڕێژەی لەشاری سلێمانیدا کە لە (25٪) پێك دەهێنێ و لەشاری هەولێر(15٪) ڕێژەکە پێك دەهێنێ ئەوەش خاڵێکی گرنگی گرفتەکانە کە جەخت لەبوونی جیاکاری و توندوتیژی جێندەری دەکاتەوە کە پیادەکردنی هەڵەیەکی گەورەیە لەئاستی دیموکراسیەت و مافی مرۆڤدا.

خشتەی ژمارە (18) هۆکارەکانی جیاوازی لەگەڵ ژنانی فەرمانبەراندا

هۆکارەکانی جیاوازی لەگەڵ ژنانی فەرمانبەراندا	سلێمانی	ڕێژە	هەولێر	ڕێژە	کۆی گشتی	ڕێژە
زاڵێتی عەقڵیەتی پیاوسالاری	40	53,3%	36	42,3%	76	47,5%
بێ متمانەیی بەلێپرسراوێتی ژن	12	16%	24	28,2%	36	22,5%
بێتوانایی ژنان	2	2,6%	1	1,17%	3	1,87%
تەنهالەبەرئەوەی مێینەیە	21	28%	24	28,2%	45	28,1%
کۆیگشتی	75	100%	85	100%	160	100%

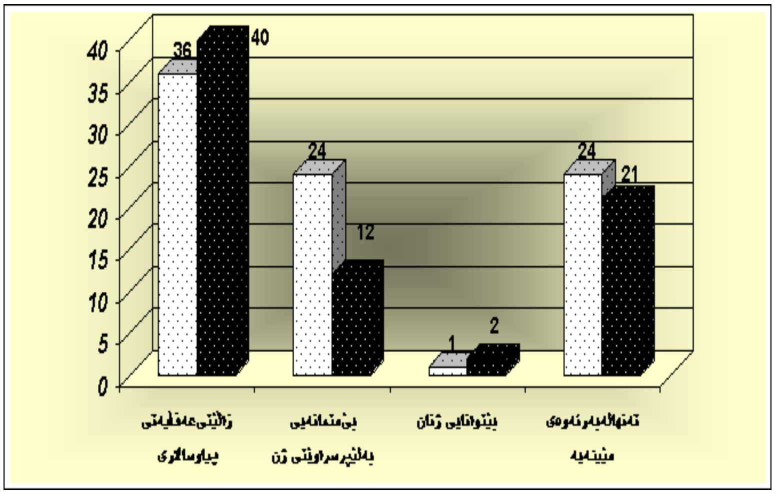

پاش ئەوەی لەخشتەی ژمارە (17) دا زۆرترین ڕێژەی ئاماژەی بەبوونی جیاوازی کرد لەگەڵ ژنانی فەرمانبەردا خشتەی ژمارە (18) ئاماژە بە هۆکارەکانی ئەو جیاکارییە ڕوون دەکاتەوە بەوەی زۆرترین ڕێژە لەشاری سلێمانی لە (53,3٪) لەشاری هەولێر (42,3٪) زاڵێتی عەقڵیەتی پیاوسالاری بەهۆکاری سەرەکی دەزانن وە کەمترین ڕێژەش لەهەردوو شارەکەدا ئاماژە بەبێ توانایی ژنان دەکات بەڕێژەی (2,6٪) لەشاری سلێمانیو لە(1,17٪) لەشاری هەولێر ئەوەش دەرئەنجامێکی واقعی ڕاستەقینەی کۆمەڵگەی ئێمەیە بەوەش دەردەکەوێت عەقڵیەتی پیاوسالاری ڕەنگدانەوەی بەسەر گشت کارەکانی کۆمەڵدا هەیە .

خشتەی ژمارە(19) دەرفەتی کارکردن لەبەردەم ژنانی فەرمانبەردا

دەرفـەتی کـارکردن لەبـەردەم ژنانی فەرمانبەردا	سلێمانی	ڕێژە	هەولێر	ڕێژە	کـــۆی گشتی	ڕێژە
شووی نەکردبێ	76	76%	75	75%	151	75,5%
شووی کردبێ و بێمنداڵبێت	14	14%	23	23%	37	18,5%
شووی کردبێ ومنداڵداربێ	10	10%	2	2%	12	6%
کۆی گشتی	100	100%	100	100 %	200	100%

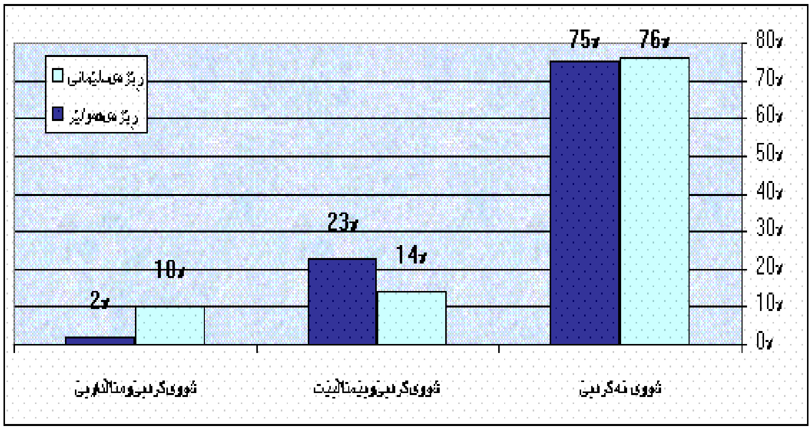

خشتەی ژمارە (19) باس لەبوونی دەرفەت دەکات بەوەی دەخرێتە بەردەم کام جۆری ژنانو دەرکەوتووە زۆرترین ڕێژەی دەرفەت دەخرێتەبەردەم مێینەیەك کە شویان نەکردبێت لەشاری سلێمانی بەڕێژەی (٪76) لەشاری هەولێر بەڕێژەی (٪75) وە کەمترین ڕێژەش دەخرێتەبەردەم ئەوانەی شویان کردووەو خاوەنی منداڵن بەڕێژەی(٪15) لەشاری سلێمانیو لە(٪2) لەشاری هەولێر ئەوەش ئاماژە بۆ ئەوە دەکات کە دەرفەتی گەشەکردن ئەوەندەی لەبەردەم شوونەکردووەکاندا دەبێت لەبەردەم ئەوانی تردا قورسە ئەوەش بەهۆی سەرقاڵبوونی ژنانەوە بەکارەکانی نێوماڵو پەروەردەکردنی منداڵە کە دەرفەت لەبەردەم ژنانی فەرمانبەراندا تەسك کردۆتەوە بۆئەوەی بتوانن بەردەوام بن لەکارەکانیانو داهێنەریش بن لەهەمان کاتدا.

خشتەی ژمارە(20) هۆکارەکانی کەمی ژنانی فەرمانبەردەرچەخات لەپۆستە بالآکاندا

هۆکارەکانی کەمی ژنان لە پۆستە بالآکانی فەرمانگەکان	سلێمانی	ڕێژە	هەولێر	ڕێژە
بێ متمانەیی بەتوانایی ژنان	23	19,8 %	22	21,7%
بە توانایی پیاوان زیاترلەژنان	18	15,5 %	15	14,8%
ڕێخۆشـنـەکردنی دەرفـەت لەبـەردەم ژنـان لەلایەن پیاوانەوە	49	42,2 %	93	38,6%
ململانێی حیزبایەتی	11	9,4%	13	12,8%
خودی ژنان خۆی	15	12,9 %	11	10,8%

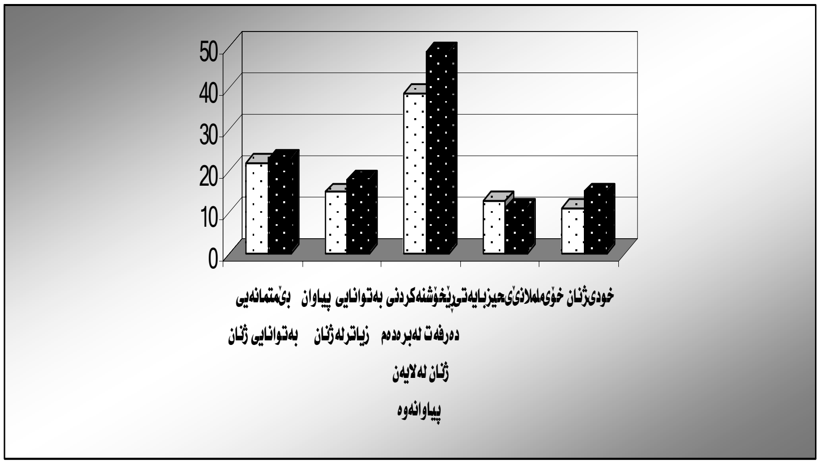

خشتەی ژمارە(20) ڕوونکراوەتەوە کە زۆرترین ڕێژەی هۆکارەکانی بەردەم ژنانی فەرمانبەر لەنێوپۆستەباڵاکاندا لە فەرمانگەکاندا لەشاری سلێمانی بەڕێژەی (٪ 42,2) یەو دەگەڕێتەوە بۆ ڕێخۆشنەکردنی دەرفەت لەبەردەم ژناندا بەهەمان شێوە لەشاری هەولێر بەڵام بەڕێژەی (٪ 38,6) ئەوەش جەخت لەبێ متمانەیی جیاوازی دەکاتەوە لەلایەن بەرپرسی یەکەمی فەرمانگەکانەوە کە بەپێی نموونەی توێژینەوەکە زۆرترین ڕێژەی پۆستە باڵاکان پیاوانن ئەمەش سەرەڕای بوونی هۆکاری دیکە بەڕێژەی جیاواز وەك لەخشتەکەدا ڕوونکراوەتەوە.

خشتەی ژمارە(21) ئاماژە بەهەڵوێست وەرگرتنی ژنانی فەرمانبەر دەکات

هەڵویست وەرگرتنی ژنانی فەرمانبەر	سلێمانی	ڕێژە	هەولێر	ڕێژە	کـــۆی گشتی	ڕێژە
بێ دەنگ دەبم	16	16%	32	32%	48	24%
ناڕەزایی دەردەبڕم	32	32%	31	31%	63	31,5%
دەیگەیەنمـــــــە بەرپرسی سەروو	50	50%	37	37%	87	43,5%
واز لەکاردێنم	2	2%	0	0%	2	1%
هی تر	0	0%	0	0%	0	0%
کۆی گشتی	100	100%	100	100%	200	100%

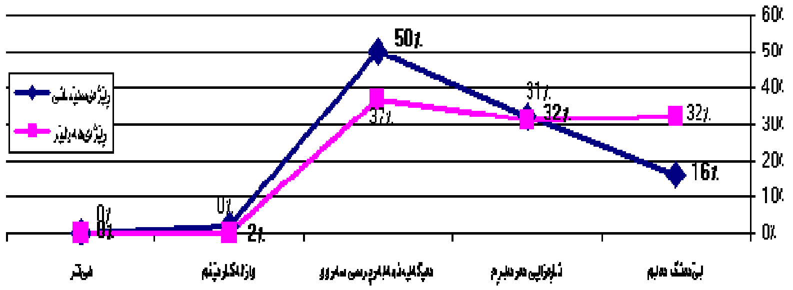

خشتەی ژمارە (21)ئاماژە بە هەڵوێست وەرگرتنی ژنانی فەرمانبەر دەکات ئەو کاتەی توندوتیژییان دەرهەق دەکرێت کە زۆرترین ڕێژە لەشاری سلێمانی(50٪) هەڵوێست وەردەگرێ بەوەی دەیگەیەنێتە بەرپرسی سەروو وە لەشاری هەولێر هەمان ئەو خاڵەزۆرترین ڕێژەی بەدەست دەهێنێ کە (37٪) ئەوەش ئەوە دەگەیەنێت کە بەشێوەیەکی گشتی درکاندنو نەشاردنەوەی ئەو توندوتیژیەی دەرهەق بەژنانی فەرمانبەر دەکرێ باشترە لە بێدەنگبونیان ئەگەر چی ڕێژەی بێدەنگ بونیش لەهەردوو شارەکە ڕێژەیەکی بەرچاوەو پێویستە بەهەند وەربگیرێ چونکە لەهەردوو بارەکەدا فشاری دەرونی کاریگەری خۆی دەبێت لەسەر ژنانی کارکردوو.

خشتەی(22) هۆکاری بێدەنگ بـوونی ژنـانی فەرمانبـەر گـەر توندوتیـژییان بەرامبەر کرا.

هۆکاری بێدەنگ بوونی ژنانی فەرمانبـەر کـە توندوتیـژییان بەرامبەرکرا	سلێمانی	ڕێژە	هەولێر	ڕێژە	کۆی گشتی	ڕێژە
عەیبەوتانەوتەشەنە	7	43,7 %	10	31,2 %	17	36,9 %
گواستنەوەم بۆشوێنێکی‌دیکە	0	0%	3	9,3%	3	6,5%
هەڕەشەلەمانەوەم	0	0%	0	0%	0	0%
نەبوونی لێپرسینەوەوسزا	5	31,2 %	11	34,3 %	16	34,7 %
ڕق لێهەڵگرتن	2	12,5 %	5	15,6 %	7	15,2 %
بروابێنـــەکردنم لەبەرئـــەوەی ژنم	0	0%	2	6,2%	2	4,3%
لەدەستدانی کارەکەم	0	0%	1	3,1%	1	2,17 %
هەمووی	2	12,5 %	0	0%	0	0%
کۆی‌گشتی	16	100 %	32	100%	46	100%

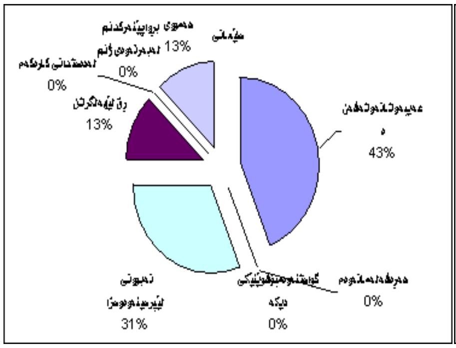

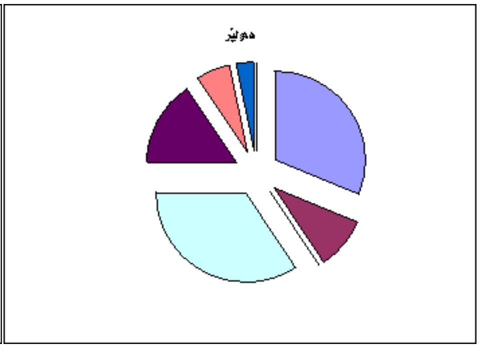

خشتەی ژمارە(22) پەیوەستە بەڕێژەی (16٪) کە ژمارەی (16) ژنی فەرمانبەر پێك دەهێنێ لەشاری سلێمانیو (32) ژن لە شاری هەولێر بەوەی هەڵوێستی بێدەنگ بونیان هەیە سەبارەت بەو توندوتیژیانەی لەبواری کارکردندا ڕوبەڕویان دەبێتەوە بەوەی ڕێژەی (43,7٪) لەو ژنانەی شاری سلێمانی زۆرترین ڕێژە پێك دەهێنن کە عەیبەو تانەو تەشەنە هۆکاری ئەولەویەتیانە وە لەشاری هەولێردا نەبوونی لێپرسینەوو سزا زۆرترین ڕێژەی هۆکارەکان بەدەست دەهێنێ بریتییە لە ڕێژەی (34,3٪) کە هەریەك لەو دوو دەرئەنجامە ئاماژە بۆ ئەوە دەکات نەبوونی هیچ یاسایەك یان سزایەکی ڕاستەقینە دەرهەق بەو پیاوانەی توندوتیژی پیادە دەکەن وا لەژنان دەکات گەر قسە کەریش بن هیچ دەرئەنجامێکی نابێت جگە لەعەیبەو تانەو تەشەنە نەبێت کە هۆکاری ئەولەویەتی ژنانی شاری سلێمانی بووە ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆئەوەی کەلتوری کۆمەڵگە تەنها حوکم بەسەر ژناندا بداتو عەیبە دەخاتە پاڵیان وە لەهەمان کاتدا تاوانباری ڕاستەقینە فەرامۆش دەکات بەوەی کە پیاوانن کۆمەڵگەی ئێمەش بەڕوانگەیەکی پیاوسالارانە تەنها حوکم بەسەر ژناندا دەدەن. ئەمە سەرەڕای زۆری ئەو ڕێژەیەیە لەشاری هەولێردا بەبەراورد لەشاری سلێمانی دەگەڕێتەوە بۆ نزمی ئاستی هۆشیاری ژنانی فەرمانبەر لەو شارەدا سەبارەت بەدرك کردنیان بەو توندوتیژیان دەرهەقیان دەکرێت.

خشتەی (23) ئامادەیی ڕاستیەکان نیشان دەدات لەلایەن ژنانی فەرمانبەرەوە کاتێك توندوتیژییان بەرامبەر دەکرێت

ئامادەی ڕاستیەکان پیشان دەدات	سلێمانی	ڕێژە	هەولێر	ڕێژە	کۆیگشتی	ڕێژە
بەڵێ	78	78%	94	94%	172	86%
نەخێر	22	22%	6	6%	28	14%
کۆیگشتی	100	100%	100	100%	200	100%

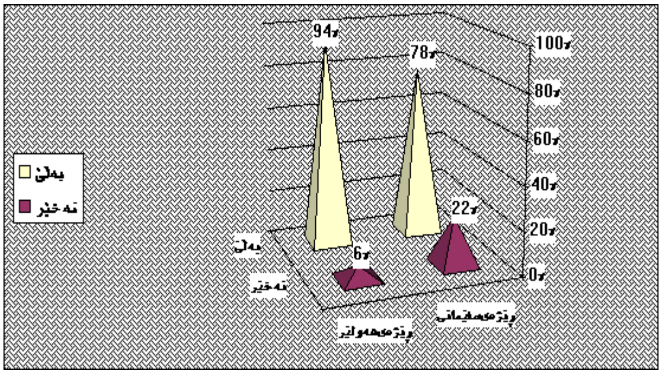

خشتەی ژمارە(23) ئەوە دەردەخات گەر بەنهێنی لێپرسینەوە لەژنانی فەرمانبەر بکرێت ئامادەن ڕاستیەکان بدرکێنن . زۆرترین ڕێژە لەهەردوو شاری سلێمانیو هەولێر وەڵامیان بەبەڵێ داوەتەوە بەڕێژەی (78٪) لەشاری سلێمانیو (94٪) لەشاری هەولێر وەکەمترین ڕێژەی نموونەی توێژینەوەکەش لەشاری سلێمانی کە بەنەخێر وەڵامیان داوەتەوە لە(22٪) لەشاری هەولێر (28٪) ئەویش ئەوە دەردەخات ژنانی فەرمانبەر ئەگەرچی زۆربەیان باوەڕیان بە بوونو پیادەکردنی توندوتیژی هەیە لەنێو فەرمانگەکاندا، بەڵام درکاندنی ئەو ڕاستیە بەهۆی چەندین هۆکارەوە کە لەخشتەی ژمارە(22) ڕوونکرایەوە لەبەردەم ژنان بۆ درکاندنی بەڵام لەهەمان کاتدا ئامادەییان تیدایە کە بەشێوەیەکی نهێنی باس لەبوونی ئەو دیاردەیە بکەن.

خـشتەی ژمـارە(24) ئاسـەواری بـەجێ هێـشتنی توندوتیـژی دژ بـە ژنـانی فەرمانبەر

چ جۆرە ئاسەوارێك بەجێی دەهێڵێت	سلێمانی	رێژە	هەولێر	رێژە
دواكەوتنی رەوتی گەشەكردنی كۆمەڵگە	37	33,03 %	36	31,3 %
هەڵوەشاندنی بنەماخێزانیەكان	21	18,7 %	19	16,5 %
كاریگەری جەستەیی	2	1,7%	4	3,4%
دواكەوتنی رەوتی گەشەكردنی ژنان	13	11,6 %	18	15,6 %
پەشێوەی دەروونی	22	19,6 %	19	16,5 %
پەرەپێدانی گەندەڵی كۆمەڵایەتی	17	15,17 %	19	16,5 %

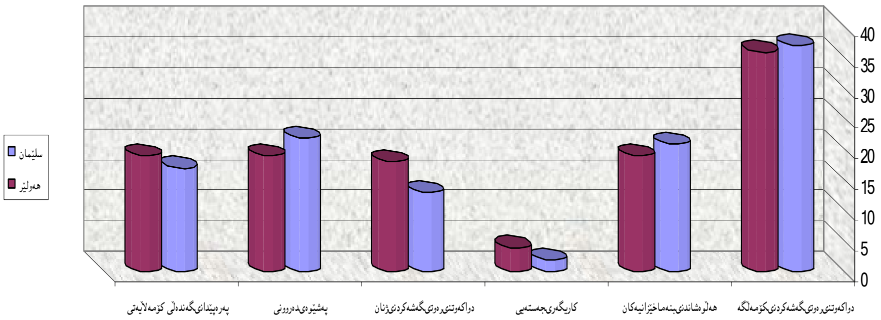

خشتەی ژمارە(24) باس لەو کاریگەری‌و ئاسەوارانە دەکات کە بـەجیٚ دەمێنـیٚ لەسەر ژنانی فەرمانبەر کاتێك توندوتیـژییان بەرامبـەر دەکرێت. کـە زۆرتـرین ڕێـژە لەهەردوو شارەکەدا لەدواکەوتنی ڕەوتی گەشەکردنی کۆمەڵگـەدا خـۆی دەبینێتـەوە بەوەی ڕێژەی لە(٪ 33,03) لەشاری سلێمانی‌و لەشاری هـەولێر (٪ 3 ,31) ڕێژە پێك دەهێنیٚ . لەکاتێکدا کەمترین ڕێژە ئاماژە بەکاریگەری جەستەیی دەکات لەهەردوو شارەکەدا بەڕێژەی (2٪) لەشاری سـلێمانی وەلـە (4٪) لەشـاری هـەولێر ئەوەش ئەوە دەردەخات ژنان توێـژێکی گرنگـی کۆمەڵگـە پێـك دەهێـنن و بێگومـان پێوەری گەشەسەندنی هەر کۆمەڵگەیەکشی بەپێوەری گەشەکردنی ژنانەوە دەبێت . بۆیـە پیـادەکردنی توندوتیـژی بەرامبـەریان کەکاریگـەری دەخاتەسـەر تواناکانیـان لاسەنگی یان بالأنسی کۆمەڵگـە تێك دەشـکێنیٚ.... لەکاتێکدا کـەمترین ڕێـژەی کـە لەکاریگەری جەستەییدا خۆی دەبینێتەوە دەرئەنجامێکی واقعیـە بەوێنـەی زۆرتـرین ڕێـژەی توندوتیـژی لەنێوفەرمانگەکانـدا کـە لـەڕووی دەرونیـەوە پیـادە دەکرێـت بەشـێوەیەکی ڕاسـتەوخۆ بێـت یـان ناڕاسـتەوخۆ چـونکە مـەرج نیـە زۆرجـار ئـەو توندوتیژیـەو جیاکارییـەی دەرهـەق ژنـان دەکرێـت بینـراوو بەرجەسـتەبێت بـەڵکو چەندین شێوازی فێڵاوی دەدۆزرێتەوە لەلایەن کەسی پیـادە کـەرەوە بۆئـەوەی گـەر لێپرسینەوەشی لەئاستدا کرا بزانن خۆیان چۆن قوتار دەدات.

خشتە(25)چارەسەر بۆکەمکردنەوەو نەهێشتنی توندوتیژی

چارەسەر بۆکەمکردنەوەو نەهێشتنی توندوتیژی	سلێمانی	ڕێژە	هەولێر	ڕێژە
بەرزرکردنەوەی ئاستی هۆشیاری پیاو	10	8,5%	18	18%
بەرزکردنەوەی ئاستی هۆشیاری ژنان	10	8,5%	2	2%
دانانی یاسای گونجاو	31	26,5%	11	11%
زیادکردنی ڕێژەی ژنان لە ناوەندەکانی بڕیار	0	0%	9	9%
دانانی سندوقی سکاڵا لەسەرجەم فەرمانگەکاندا	26	11,9%	13	13%
هەمووی	40	34,1%	47	47%

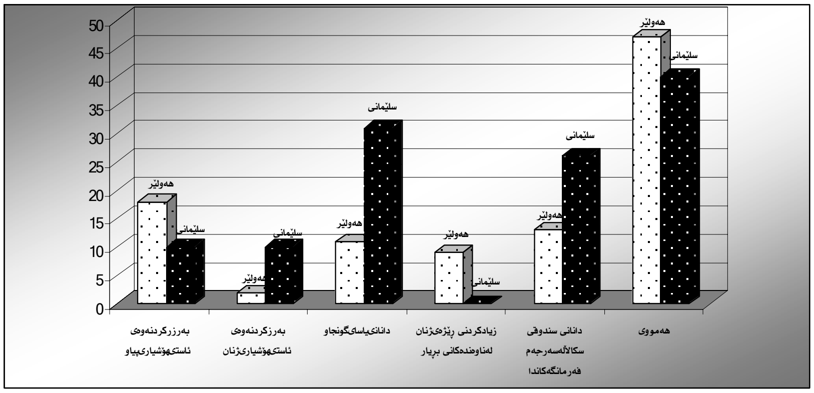

خشتەی ژمارە (25) ئاماژە بەو چارەسەرانە دەكات كە دەبێتەهۆی كەمكردنەوەی توندوتیژی دژ بەژنانی فەرمانبەر بەوەی زۆرترین ڕێژە لەشاری سلێمانی(٪ 26,5) پێك دەهێنێ بەوەی دانانی یاسای گونجاو بەگرنگ دەزانێ لەكاتێكدا لەشاری هەولێر هەموو خاڵەكانی خشتەكە بەچارەسەر دەزانن زۆرترین ڕێژە پێك دەهێنن ڕێژەی(٪47) ئەمەش خاڵێكی واقعییە بەو پێیەی بوونی ئەو كێشەیە فرە هۆكارەو فرە لایەنە گرنگە بۆ ئەوەی هەریەكە لەئاستی خۆیدا ڕۆڵی هەبێت لە كەمكردنەوەو نەهێشتنی ئەو دیاردەیە بەپێی پلانێكی دارێژراوی تایبەت بەخۆی لەلایەكی دیكەشەوە بوونی یاسای پێشكەووتو لەهەر وولاتێكدا دەتوانێت زۆرێك لەكێشەكان كەم بكاتەوە لەكاتێكدا گەر پیادە بكرێت بێ جیاوازی لەئاستی مرۆڤەكاندا .

خشتەی (26)کام لەم ڕۆڵە بەکاری ژنان دەزانی

کام لەم ڕۆڵە بەکاری ژنان دەزانی	سلێمانی	ڕێژە	هەولێر	ڕێژە	کـــۆی گشتی	ڕێژە
ماڵ و منداڵ	8	10%	0	0%	8	4%
کارکردن لەدەرەوەی ماڵ	2	2%	3	%3	5	2,5%
هەردووکیان	90	88%	97	97%	187	93,5%
کۆیگشتی	100	100 %	100	%010	200	100%

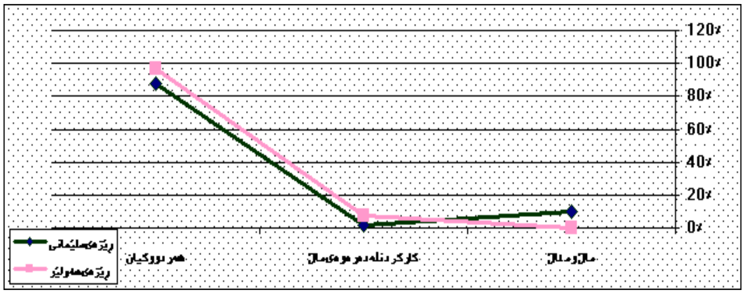

خشتەی ژمارە(26) ئاماژە بەکاری سەرەکی ژنانی فەرمانبەر دەکات بەوەی زۆرترین ڕێژە لەهەردوو شارەکەدا پێیان وایە بەڕێوەبردنی ماڵو پەروەردەکردنی منداڵ لەلایەکو لەلایەکی دیکە کارکردن لەدەرەوەی ماڵ هەردووکیان پێکەوە ئەرکی ژنانە بەڕێژەی (%88) لەشاری سلێمانیو (%97) لەشاری هەولێر ئەمەش ئاماژەیە بەوەی ئەگەر چی گرنگە ژنان لەدەرەوە بونی خۆیان بسەلمێننو ڕێخۆشکردنو دەرفەتیان بۆ برەخسێنرێت لەهەمان کاتدا بەڕێوەبردنی ماڵیش کارێکی بێبایەخ نیەو گرنگیەکی خۆی هەیە بەلاّم نەك بەم بەرنامەو شێوازەی ئەمرۆ لەخێزانەکاندا پیادە دەکرێتو بگرە ئەرکی ژنانی فەرمانبەری دوو هێندە کردووە بێ هیچ ئاسانکاریەك لەلایەن خودی پیاوانەوە تەنانەت بێبوونی هیچ پلانی حکومەت بۆ کەم کردنەوەی ئەو دووئەرکیەی لەسەر ژنان.

خشتەی ژمارە (27) پاڵنەرە سەرەکیەکانی کارکردنی ژنانی فەرمانبەر

پاڵنەرە سەرەکییەکانی کارکردنی ژنانی فەرمانبەر	سلێمانی	ڕێژە	هەولێر	ڕێژە	کـــۆی گشتی	ڕێژە
ماددی	8	٪8	7	٪7	15	٪7,5
سەلماندن ڕۆڵی خۆی	12	٪12	32	٪32	44	٪22
هەردووکیان	80	٪80	61	٪61	141	70,5 ٪
	100	100 ٪	100	010 ٪	200	٪100

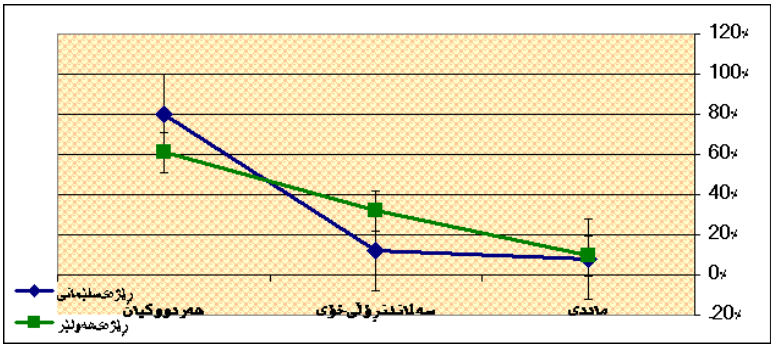

خشتەی ژمارە(27)دەریخستوە ئەو پاڵنەرانەی وای لەژنانی فەرمانبەر کردووە بۆ کارکردن زۆرترین ڕێژە لەشاری سلێمانی (80٪) و لەشاری هەولێر(61٪)ی نموونەی توێژینەوەکە بۆ سەربەخۆیی ئابوری‌و سەلماندنی بوونی خۆیانە و کەمترین ڕێژەیەش لەهەردوو شارەکەدا پاڵنەری ماددییە کە لەشاری سلێمانی (8٪)و لەشاری هەولێر لە(7٪)ی ڕێژەکە پێك دەهێنێت ئەمەش ئاماژە بەوە دەکات کە ژنان دەیانەوێت خاوەن ئابوورییەکی سەربەخۆ بن وە لە هەمان کاتدا بوون‌و توانای خۆیان وەك ژن بسەلمێنن.

خشتەی(28) هۆکارەکانی توندوتیژی لەنێوفەرمانگەکانی حکومەتدا

هۆکارەکـــانی توندوتیـــژی لـــەنێو فەرمانگەکانی حکومەتدا	سلێمانی	ڕێژە	هەولێر	ڕێژە	کـــۆی گشتی	ڕێژە
لاوازی سیـستمی گـشتی سـەبارەت بـە فەرمانبەران بەگشتیو ژنان بەتایبەتی	15	15%	10	10%	25	12,5 %
زاڵێتـــــی دەســـــەڵات وعەقڵیــــەتی پیاوسالاری	15	15%	20	20%	35	17,5 %
کەلتورو دابونەریتی کۆمەلگا	6	6%	3	3%	9	4,5%
ناهۆشیاری ژنان بە مافەکانیان	6	6%	13	13%	19	9,5%
نەبوونی ووشیاری	4	4%	8	8%	12	6%
لاوازی ڕاگەیاندن	6	6%	7	6%	13	6,5%
نا هۆشیاری پیاوان بە مافەکانی ژنان	8	8%	13	13%	21	1,5%
کەمی ژنان لە نێوەندی دەسەڵاتدا	10	10%	2	2%	12	6%
جیاوازی جێندەری	3	3%	2	2%	5	2,5%
نەبونی یاسای تایبەت بە قەدەغەکردنی توندوتیژیو ئیجرائات	10	10%	10	10%	20	10%
نەبوونی ئازادیژنان	7	7%	6	6%	13	6,5%
نا ئارامی بارودۆخی سیاسیوئابووری	3	3%	3	3%	6	3%
نەبونی لان ەیا سەنتەری جۆراوجۆر	2	2%	0	0%	2	1%
سستی رۆڵی ڕێکخراوەکانی ژنان	2	2%	2	2%	4	2%
هەموی	3	3%	1	1%	4	2%
کۆیگشتی	100	100%	100	100%	200	100%

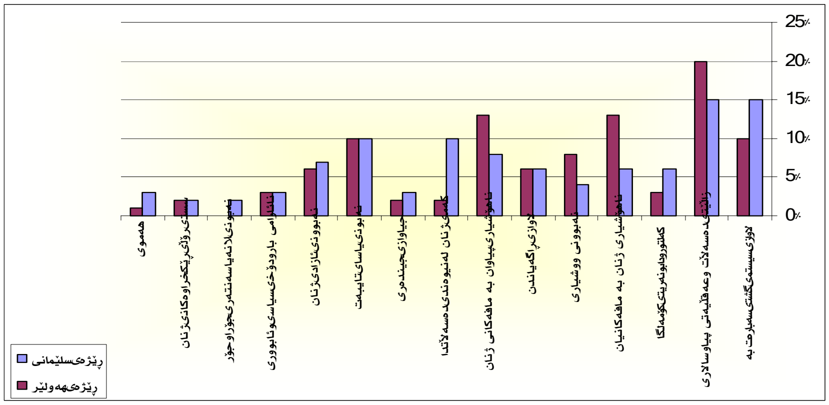

پاش ئەوەی لە خشتەی ژمارە (14) دا زۆرترین ڕێژەی ژنانی فەرمانبەر بە بەڵێ وەڵامیان داوەتەوە کە دووچاری توندوتیژی دەبنەوە لە فەرمانگەکاندا خشتەی ژمارە(28) ئاماژە بە هۆکارەکانی پیادە کردنی ئەو توندوتیژییە دەکات بەوەی زۆرترین هۆکار لەشاری سلێمانی بە ڕێژەی (15٪) لە دوو خاڵدا خۆی دەبینێتەوە ئەوانیش لاوازی سیستمی گشتی بۆکارکردنو زاڵێتی دەسەڵاتو عەقڵیەتی پیاو سالارییە لەکاتێکدا لەشاری هەولێرو زۆرترین ڕێژە (20٪) پێك دەهێنێو تەنها دەیگەڕێننەوە بۆ زاڵێتی دەسەڵاتو عەقڵیەتی پیاو سالاری . ئەمەش ئاماژە بۆ ئەوە دەکات کە سیستمی نێو دامو دەزگاکانی حکومەتی هەرێم پێویستیان بەپیادا چوونەوە هەیە لەڕووی ئەوەی توانای مرۆڤەکان ببێتە پێوەر بۆ چوونە پێشەوەی مرۆڤەکان لەو نێوەندانەدا .

خشتەی ژما رە (29) ژنانی فەرمانبەر لەكوێ دووچاری توندوتیژی دەبنەوە

ژنانی فەرمانبەر لەكوێ دووچاری توندوتیژی دەبنەوە	سلێمانی	ڕێژە	هەولێر	ڕێژە	كۆی گشتی	ڕێژە
ماڵی باوك	9	9%	2	2%	11	5,5%
ماڵی مێرد	33	33%	8	8%	41	20,5%
هەردووكیان	58	58%	90	90%	148	74%
كۆیگشتی	100	100%	100	100%	200	100%

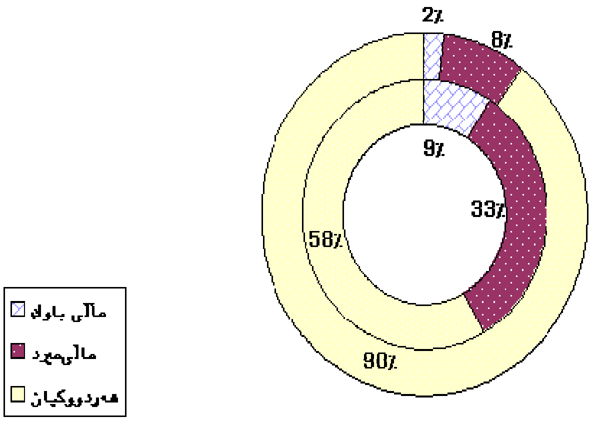

خشتەی ژمارە (29) ئاماژە بەوە دەکات کەژنانی فەرمانبەرئەگەر چی رووبەڕووی توندوتیژی دەبنەوە لەنێو فەرمانگەکاندا بەلاّم لەهەمان کاتدا لەخێزانەکانیشیاندا وەك ئەوەی ڕەگەزی مێینەن دوچاری جۆرەکانی توندوتیژی دەبنەوە کەزۆرترین ڕێژە بەپێی نمونەی توێژینەوەکە ڕێژەی (58٪) لەشاری سلێمانیو ڕێژەی (90٪) لەشاری هەولێر ئاماژە بەماڵی باوكو ماڵی مێرد دەکەن واتە لەهەردوو لادا توندوتیژی بونی هەیە ئەمەش ئاماژە بەوە دەکات کە عەقلّیەتو دابونەریتی کۆمەڵگەی ئێمە ڕێگە بەزاڵێتی دەسەلاّتی پیاو بەخشیوە بەوەی لەهەموو نێوەندەکانی ماڵودەرەوەی ماڵ پیادەی دەسەلاّتی خۆیان وەك نێرینەیەك بکەن و هەمیشە خۆیان بەزیاترو ژنانیش بەکەمتر لەخۆیان بزانن ئەویش جەخت لەبوونی توندوتیژی جێندەری دەکاتەوە لەسەرجەم کۆمەڵگەدا.

خشتەی ژمارە (30) ئەرکی ناساندنو بەرپرسیارێتی توندوتیژی دژ بە ژنانی فەرمانبەر

ئەرکی ناساندنو بەرپرسیارێتی توندوتیژی دژ بە ژنانی فەرمانبەر	سلێمانی	ڕێژە	هەولێر	ڕێژە
ڕاگەیاندن	20	17,8%	23	22,3%
ڕێکخراوەجۆربەجۆرەکانی ژنان کە کارلەو بوارەدا دەکەن	32	28,5%	44	42,7%
قەزاوەدادگا	18	16,07%	10	9,7%
پۆلیس	7	6,2%	0	0%
گرتوخانەکان	4	3,5%	1	0,09%
کارکردوانی بواری تەندروستی	12	10,7%	4	3,8%
کارکردوانی بواری دام ودەزگاکۆمەلآیەتیەکان	14	12,5%	20	19,4%
هەمووی	5	4,4%	1	0,09%

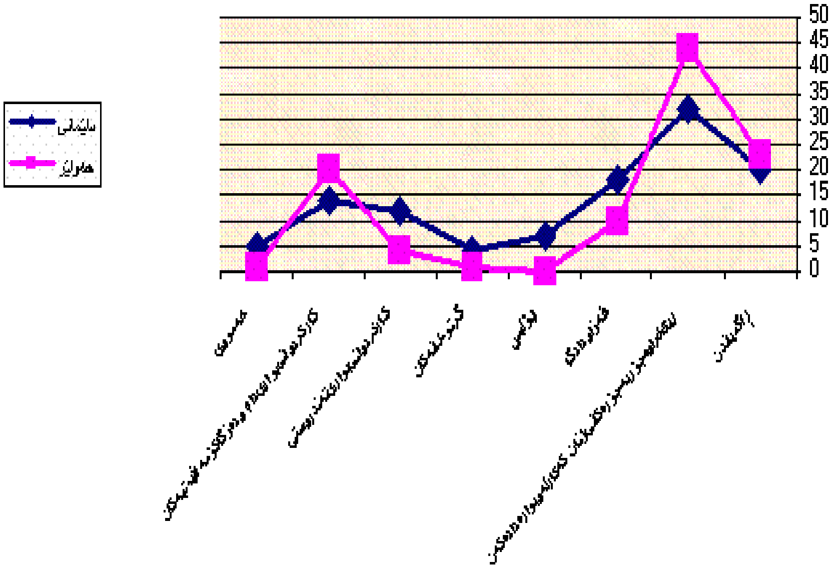

خشتەی ژمارە (30) ئاماژەی بە (8) خاڵ داوە کەئەرکی بەرپرسیارێتیو ناساندنیان لەسەر بێ بەڵام لەدەرئەنجامدا زۆرترین ڕێژە لەهەردوو شارەکەدا بەئەرکی ڕێکخراوەکانی ژنان ئەزانن بەڕێژەی (٪28,5) لەشاری سلێمانی و (٪42,7) لەشاری هەولێر ئەمە لەکاتێکدا هەریەکە لەو خاڵانەش ڕێژەیەکی جیاوازی وەرگرتووە کەئاماژەیە بۆئەوەی ئەرکی ناساندنو بەرپرسیارێتی لەئەستۆی هەمواندایە بەپێی خشتەکە بەڵام بەئاستی جیاواز.

خشتەی ژمارە (31) منالّ لەخێزانێکی توندوتیژدا واتە چ کەسایەتیەکی توندوتیژی لێ بەدیدەکرێت

منـدالّ لــەخێزانێکی توندوتیــژدا تاچەند کەسایەتیەکی توندوتیژی لێدەردەچێ	سلێمانی	ڕێژە	هەولێر	ڕێژە	کۆی گشتی	ڕێژە
بەڵێ	53	53%	68	68%	121	60,5%
نەخێر	2	2%	0	0%	2	1%
هەندێ جار	45	45%	32	32%	77	38,5%
کۆی گشتی	100	100 %	100	100 %	200	100%

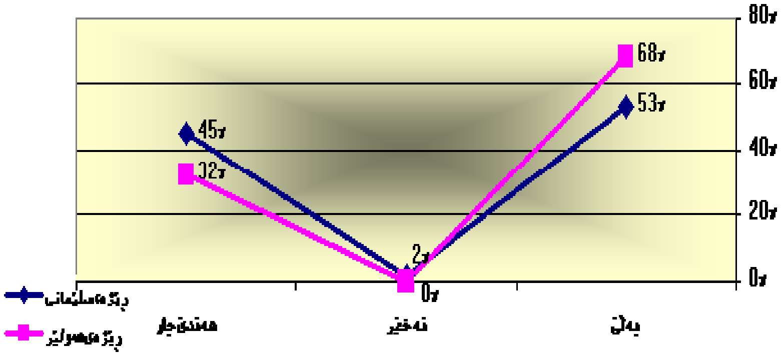

خشتەی ژمارە (31) ئاماژە بـەوە دەکـات کـەزۆرترین ڕێـژە لەشـاری سـلێمانی (53٪)و لە (68٪) لەشاری هەولێر بەبەڵێ وەڵامیان داوەتـەوە وەکـەمترین ڕێـژە بەنـەخێر لەهـەردوو شـارەکەدا وەڵامیـان داوەتـەوە بەڕێـژە (2٪) لەسـلێمانیو لـە (٪صـفر) لەهـەولێر ئەمـەش ئـەوە دەردەخـات منـداڵ گـەر لەژینگـە یـان خێزانێکـی توندوتیژدا پـەروەردە بکرێت واتە پەیوەنـدی نێـوان دایـكو بـاوكو تاکـەکانی خێـزان توندڕەوانە بێت ڕەنگدانەوەی لەسەر کەسایەتی منداڵ بەدەر دەخات بەوەی ئەویش گەورەبوو کەسایەتیەکی توندڕەوی لێدەربچێ.

گریمانەکان

گریمانە هەندێك بیری سەرەتایین کە لەلایەن توێژەرەوە دروست دەبێت لە ڕێگای تێبینی کردنو ئەزمونەوە ، ئەم بیرکردنەوانەش پێویستە شیاو بن بۆ تاقی کردنەوەی زانستی.

گریمانەش یارمەتی توێژەر دەدات لە دۆزینەوەی ئەو پەیوەندیو کاریگەرییە ئاڵوگۆڕەی لەنێوان هۆکارو دیاردەکاندا بوونی هەیە.

گریمانەکانی ئەم توێژینەوەیەش بریتین لەم خاڵانەی خوارەوە:

1) بەدەر لەخێزانو کۆمەڵگە ژنانی فەرمانبەر ڕووبەڕوی جۆرەکانی توندوتیژی دەبنەوە لەدامو دەزگاکانی حکومەتی هەرێمی کوردستاندا .

2) جیاوازی جێندەری دیاردەیەکی بەرچاوەو بوونی هەیە لەنێو دامو دەزگاکانی حکومەتدا.

3) جۆرەکانی توندوتیژی دژ بەژنانی فەرمانبەر ئاسەوارو کاریگەری خراپ بەجێ دەهێڵێ لەسەر بواری دەرونیو کۆمەڵایەتی ژنانی فەرمانبەر.

4) تێڕوانینی عەقڵیەتی پیاوسالاری بۆ سەر ژنانی فەرمانبەر هۆکارێکە بۆ پیادەکردنی توندوتیژی دژیان لەسەرجەم دامو دەزگاکانی حکومەتدا.

5) بوونی جیاوازیو پیادەکردنی توندوتیژی دژ بەژنانی فەرمانبەر دەبێتە هۆی کەم بوونەوەی تواناو لاوازی داهێنانو سەرکەوتنی ژنان لەبواری کارکردنیاندا.

6) نەبوونی یاساو سزا نەدانی کەسانی پیادەکەری توندوتیژی هۆکارێکە لەئاستی بێدەنگ بوونی ژنانی فەرمانبەر گەر توندوتیژیان لەئاستدا کرا.

7) گێچەڵپێکردنی سێکسی کە جۆرێکە لە جۆرەکانی توندوتیژی کاریگەری خراپ دەخاتە سەر تواناو لێهاتووی ژنانی فەرمانبەرو پەراوێزیو قەتیسبوونی تواناکانیو گەشەنەکردنو بەرزبونەوەی بۆ پۆستە بالآکان لەنێوفەرمانگەکاندا.

بەشی دووەم

ئە نجامەکان

پێشنیاروچارەسەرەکان

سەرچاوەکان

پاشکۆکان

ئەنجامەکان

1. ڕێژەی ژنانی فەرمانبەر کە ژیانی هاوسەرێتیان پێکهێناوە بەپێی نموونەی توێژینەوەکە واتە خێزاندارن بەگشتی(45٪)ە لەکاتێکدا ڕێژەی ئەوانەی سەڵتن لە هەردوو شارەکەدا دەگاتە(49٪) لە کاتێکدا ڕێژەی ئەوانەی بڕوانامەی بکالۆریۆسیان هەیە بەگشتی (34٪)ی نموونەی توێژینەوەکە پێك دەهێنێ.

2. توێژینەوەکە ئاماژەی بەوە کردووە کە کارکردنی ژنان کاریگەری خستۆتە سەر وەچەخستنەوە بەشێوەیەکی ئیجابی بەشێوەیەك ڕێژەی ئەو ژنە فەرمانبەرانەی ئەندامانی خێزانیان لەنێوان (1-4) ڕێژەی (٪ 46) پێك دەهێنێ لەهەردوو شاری سلێمانیو هەولێر.

3. لایەنی ئابوری خێزانەکانی ژنانی فەرمانبەر لە هەردوو شارەکەدا ڕێژەی باشە کە (46,5٪)ە زۆرترین ڕێژەی لەخۆگرتووە ئەمەش هۆکارێکی گرنگە سەبارەت هاتنە دەرەوەی ژنان بۆ شوێنی کارکردن بە ڕێژەیەکی بەرچاو.

4. توێژینەوەکە گەیشتۆتە ئەو دەرئەنجامەی جۆری پێکهاتەی خێزانی ژنانی فەرمانبەر بەگشتی بە رێکەوت بووە بە ڕێژەی(47,05٪)ی نموونەی توێژینەوەکە بەهەردوو شارەکەدا بەلاَم پەیوەندی خۆشەویستی پلەی دووەمی جۆرەکانی ئەو پێکهاتەیەی پێکهێناوە لەهەردوو شاری سلێمانیو هەولێربە ڕێژەی(23,5٪).

5. توێژینەوەکە جەختی لەبوونی توندوتیژی وەزیفی کردووە کە ژنانی فەرمانبەر پێوەی دەناڵێنن کە ڕێژەی (86٪) ی هەردوو شارەکەی پێکهێناوە بەدەر لە پیادەکردنی جۆرەکانی توندوتیژی لەنێو خێزانو کۆمەڵگە کە ڕووبەڕوی ژنانی فەرمانبەر دەبێتەوەو بێگومان ئەویش ئاسەواری خراپی دەرونی بەسەر ژنانی

فەرمانبەردا بەجێ هێشتووە وەك دەریش کەوتووە بەشێوەیەکی گشتی لەهەردوو شارەکەدا دەبێتەهۆی دواکەوتنی ڕەوتی گەشە کردنی کۆمەڵگە بە ڕێژە(٪3 ,33) لەشاری سلێمانیو(٪3 ,31)لە شاری هەولێر.

6. توندوتیژی جێندەری شێوازێکی تری توندوتیژی وەزیفی یە کە بوونی هەیە بەشێوەیەك ڕێژەی بلاّوبوونەوەی بەگشتی ٪80ی نموونەی توێژینەوەکە پێك دەهێنێ بوونی ئەوەش کاریگەری دەخاتە سەر پەراوێز خستنی ژنان لەنێو فەرمانگەکانداو بەرزبونەوەیان بۆ پۆستە بالاّکانی فەرمانگەکان بەدەر لەوەی دەرفەتیش لەبەردەم ژنانی فەرمانبەردا کەم دەکاتەوە بۆ وەرگرتنی هەر پۆستێکی بالاّ. بەو پێیەی زۆرترین ڕێژەی نموونەی توێژینەوەکە ئەم هۆکارە دەخاتە ڕوو بەڕێژەی (٪2 ,42) لەشاری سلێمانیو ڕێژەی(٪6 ,38) لەشاری هەولێر بەپێی خشتەی (20)

7. توێژینەوەکە ئاماژەی بەبوونی جۆرەکانی توندوتیژی کردەوە بەوەی ڕێژەی (٪75) بەگشتی ژنانی فەرمانبەر ڕووبەڕوی توندوتیژی دەرونی دەبنەوە لە فەرمانگەکانی حکومەتدا ئەمەش یەکێکە لەو خاڵە ڕێخۆشکەرانەی وای لە پیاوان کردووە کە ڕێژەیان بەگشتی زیاتر بێ لە ژنان بەوەی پۆستی بەڕێوەبەریان وەرگرتووە بە ڕێژەی (٪81) لە هەردوو شارەکەدا بێگومان ئەوەش کاریگەری خراپی دەبێت لەسەر ئەو بڕیارانەی کە تایبەتمەند دەبن بە ژنان بۆچوونە پێشەوەیان بەوەرگرتنی پۆستی گرنگ یان زۆربوونی ژمارەی دایەنگە لەنێو فەرمانگەکان لە کاتێکدا کەمترین ڕێژەی نموونەی توێژینەوەکەی پێکهێناوە بە ڕێژەی (٪93) لەهەردوو شارەکەدا ئەوەش تێڕوانینی نایەکسانی پیاوانو ژنان دەردەخات بەوەی پیاوان کارکردنی ژنان بە کارێکی سانەوی لە کۆمەڵگەدا دادەنێن وەتێڕوانینی لە ئاستی پەرەپێدانو ڕاهێنانی ژنانی فەرمانبەر بەکوشتنی کاتو مەبەستی پارە وەرگرتن دادەنرێ وە جێی بایەخیان نابێت بەو پێیەی هەر کاتێك

بیەویٚ ژنەکە تفرغ دەکات بۆ ماڵو منداڵەکەیو شوێنەکەی بەجیٚ دەهێڵیٚ بەدەر لەو لێکدانەوەیەی کە متمانە بە ژنان ناکەن بۆئەوەی ئیدارەی پۆستێکی باڵا بەسەرکەوتوویی بکات.

8. ژنانی فەرمانبەر لە نموونەی توێژینەوەکەدا دەرکەوتووە کە ڕووبەڕوی توندوتیژی خێزانیش دەبنەوە کە لەلایەن پیاو یان باوکو براوە پیادە دەکریٚ بەوەی لەهەردوو شارەکە ڕێژە(٪74)ی ژنانی فەرمانبەر لەلایەن مێردو ماڵەباوکەوە ڕووبەڕوی توندوتیژی دەبنەوە وە نەبوونی ئەو ڕێژەیەی کە دەڵێن توندوتیژیمان بەرامبەر ناکریٚ لەو نێوەندەدا (٪سفر)ە .

9. دەرئەنجامەکان جەخت لەوە دەکەنەوە کە دەستدرێژی سێکسی لەنێو فەرمانگەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستاندا بە پلەی دووەمی توندوتیژی دێت کە دژ بە ژنانی فەرمانبەر پیادە دەکریٚ بە ڕێژەی (٪34) لە هەردووشارەکەدا کە خۆی لە غەزەلیاتو ئیعجابی ڕاستەوخۆو تانەو توانج لەسەر جلوبەرگو مکیاج دا دەبینێتەوە جگە لە سەیرکردنو دەست بۆ بردنو داواکردنی جنس لێی بەشێوەیەکی ناڕاستەوخۆ کە لەدەرئەنجامدا کاریگەری خراپی دەرونی لەسەریان بەدەردەخات.

10. توێژینەوەکە دەریخستووە کە لێپرسراوانی فەرمانگەکانی حکومەت ئەو ژنە فەرمانبەرانەیان پیٚ باشەو کاریان دەدەنیٚ کە شویان نەکردبیٚ واتە (سەڵت)بن لەبەرئەوەی کێشەو بەرپرسیارێتیان کەمترەو بایەخی زیاتر بەکارکردن دەدەن وە ڕێژەی سەڵتی لەنێو ژنانی فەرمانبەردا(٪49) ڕێژەی لەخۆگرتوە لەهەردوو شاری سلێمانیو هەولێر.

11. نموونەی توێژینەوەکە دەریخستووە کە پۆستە باڵاکان لەنێو فەرمانگەکانی حکومەتی هەریمدا بەزۆری بە دەست پیاوانەوەیە چونکە (٪ 81) ی بەڕێوەبەری فەرمانگەکان پیاوان پێکدەهێنن لەهەردوو شارەکەدا بۆیە زۆربەیان ئەولەویاتو

لایەنگیری پیاوان دەکەن وەك لەهاتنە پێشەوەی پۆستێکی دیاریکراو یان کارێکی گرنگ یاخود سەفەرکردن...هتد

12. جەخت کردنەوەی توێژینەوەکە لەسەر ڕێخۆشنەکردنی دەرفەت لەبەردەم ژنانی فەرمانبەر لەلایەن بەرپرسانی فەرمانگەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ وەرگرتنی پۆستی گرنگو بالاّ بەو پێیەی تێڕوانینیان بۆ ژنان لەکەمی توانـاو لێهاتووی ژناندا دەبینرێتەوە بەدەر لە بێ متمانەیی پیاوان بەژنان. سەرەڕای پێخۆشنەبونی پیاوان بەوەی ژنان لێپرسراوێتیان بکات لەکاری وەزیفیدا.

13. لە تویژینەوەکەدا دەرکەوتووە کە بەشێوەیەکی گشتی بەڕێژەی (80٪) جیاوازی لەگەڵ ژنانی فەرمانبەردا دەکرێت بەوەی تەنها مێینەن لەکاتێکدا هۆکارەکانی ئەو جیاکاریەش زۆرترین ڕێژەی لەهەردوو شارەکەدا لە زاڵێتی عەقڵیەتی پیاو سالاریدا خۆی دەبینێتەوە کە دەگاتە (47,5٪)ی ڕێژەی نموونەی توێژینەوە لە هەردوو شارکەدا.

14. توێژینەوەکە دەریخستوە کە پاڵنەرە سەرەکیەکانی کارکردنی ژنانی فەرمانبەر بەگشتی لەهەردوو شارەکە پاڵنەری مادیو سەلماندنی ڕۆڵی خۆی بەڕێژەی (70,5٪)ی زۆرترین ڕێژەی نمونەی توێژینەوەکە پێك دەهێنن، سەرەڕای ئەوەی ژنانی فەرمانبەر پێیان وایە کە کارکردن لە دەرەوەی ماڵو پەروەردەکردنی ماڵومنداڵ هەردووکی بەکاری ژنانیش دادەنرێ بەڕێژەی (93,5٪) لەهەردوو شاری سلێمانیو هەولێر.

15. نموونەی توێژینەوەکە ئاماژە بەوە دەکات کە ژنانی فەرمانبەر لەکاتی پیادەکردنی توندوتیژی دژیان دوو جۆر هەڵوێست وەردەگرن ئەوەش بێدەنگ بوونە بەڕێژەی(48٪)ی هەردووشاری سلێمانیو هەولێر، لەکاتێکدا هۆکاری بێدەنگ بوون لەو ڕێژەیەشدا گەڕاوەتەوە بۆ زۆر هۆکار گرنگترینیان بەشێوەیەکی گشتی لەهەردوو شارەکە عەیبەو تانەو تەشەنەیە بەڕێژەی (36,9٪) هەروەها نەبوونی

لێپرسینەوەو سزای یاساییە بە ڕێژەی(٪7 ,34) لەکاتێکدا ڕێژەی (٪86)ی نموونەی توێژینەوەکە بەگشتی ئامادەن ڕاستیەکان بەشێوەیەکی نهێنی باسی لێوەبکەن.

16. بێدەنگ بوونی ژنانی فەرمانبەریش لە ئاستی ئەو توندوتیژییەی بەرامبەریان دەکرێ ڕێژەیەکی بەرچاوە بەوەی (٪48)ی ڕێژەی گشتی پێك دەهێنێ بێگومان کە ئەوەش هۆکاری زۆری لێکەوتۆتەوە.

17. نموونەی توێژینەوەکە دەریخستوە کە ناساندنو بەرپرسیارێتی توندوتیژی بە پلەی یەکەم لە ئەستۆی ڕێکخراوەکانی ژناندایە بەڕێژەی ٪33,5 لەهەردوو شارەکەدا.

18. توێژینەوەکە گەیشتۆتە ئەو دەرئەنجامەی چارەسەر بۆ کەم کردنەوەی دیاردەی توندوتیژی لەنێو فەرمانگەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستاندا بە پلەی یەکەم بەدانانی سندوقێکی سکاڵا دەبێت لەسەرجەم فەرمانگەکانی حکومەتدا بەڕێژەی (٪43,5) لەهەردوو شاری سلێمانیو هەولێر.

19. توێژینەوەکە دەریخستوە کە منداڵ گەر لە ژینگەیەکی توندوتیژدا پەروەردە بکرێ کەسایەتیەکی توندوتیژی لێ دەردەچێت وەك ئەوەی بەگشتی ڕێژەی (٪60,5)ی نموونەی توێژینەوەکەی پێکهێناوە.

پێشنیارەکان

1) بایەخدان بەتوێژینەوەی زیاتر تایبەت بە دیاردەی توندوتیژی وەزیفی لەنێو دامودەزگاکانی حکومەتی هەرێمی کوردستاندا بەمەبەستی زیاتر ئاشنابوون لە دەرخستنی راستیەکانو کەم کردنەوەی لەو نێوەندەدا.

2) لێکۆڵینەوەی هەر جۆرێك لە جۆرەکانی توندوتیژی وەزیفی دژ بە ژنان لەنێو فەرمانگەکانی حکومەتدا لە لێکۆڵینەوەیکی سەربەخۆدا.

3) پیاچوونەوەو گۆرینی سەرجەم ئەو یاسایانەی کە ژنان دەپارێزن لەو توندوتیژییەی ئاراستەیان دەکرێ لە بوارەکانی کارکردندا.

4) رێکخستنی خولی راهێنانی جۆراوجۆر بۆ هۆشیارکردنەوە لەبواری مافە یاساییەکانی ژناندا لەبواری کارکردنداو چۆنیەتی پیادەکردنی.

5) هاوکاری کردن لە گۆرینی ئەو رۆشنبیرییە کۆمەڵایەتیە باوەی لەئاستی مافی ژناندا هەیە لەرێگەی کۆرو سیمینار کە باس لەرۆڵی ژنانو گرنگی بوونی لەبوارە جۆربەجۆرەکانی ژیانی کارکردندا روون بکاتەوە.

6) بەگەرخستنی خولی راهێنان لەسەر چۆنیەتی روبەروبونەوەی دەستدرێژی سێکسی بۆ ژنانی فەرمانبەر لە ژینگەی کارکردندا.

7) دانانی سندوقی سکاڵا لەسەرجەم فەرمانگەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستاندا تایبەت بەو ژنە فەرمانبەرانەی دووچاری توندوتیژی دەبنەوەو ناتوانن بەهۆی هۆکاری جۆراوجۆرەوە بیدرکێنن بە ئاشکرا وە رەچاو کردنی لەلایەن لیژنەیەکی تایبەت لە ئاستی بەرزترین دەسەڵاتی هەر پارێزگایەکدا.

8) کردنەوەی لانەی تایبەت بەو ژنانەی بەگشتی هەرەشەی توندوتیژیان لەسەرە لەلایەن خێزانو کۆمەڵگەوە لەگشت ناوچەو پارێزگاکاندا بەشێوەیەك

لەلایەن حکومەتەوە بەرنامە ڕێژی سەرپەرشتیکردنی بکرێت بە تەرخان کردنی بودجەو کادری پسپۆر بەرێنمایی کردنیان لە گشت بوارە کۆمەڵایەتی،دەروونی‌و یاسایی‌یەوە...هتد.

9) گرنگێتی بوونی سەنتەری تایبەت بەگرتنە ئەستۆی کێشەکانی ئەو ژنانەی دووچاری توندوتیژی‌و هەڵسوکەوتی توندڕەوانە دەبنەوە بەدەر لە کارکردن لەسەر ڕاهێنانیان لەڕووی دەرونیەوەو هاوکاری کردنیان بۆ زاڵبوون بەسەر کێشەکانیان بەهۆی ئەو توندوتیژییە لەنێوخێزان‌و کۆمەڵگەدا بەسەریاندا دێت.

10) دامەزراندنی دادگایەکی ئیداری بۆ لێپێچینەوەو دادگایی کردنی سەرجەم ئەو کەسانەی توندتیژی پیادە دەکەن لە فەرمانگەکانداس.

سەرچاوەکان

سەرچاوەی کوردی

1- د.روئیا تلوعی.هەرگیز لە ژن بوونم پەشیمان نیم,کۆ ووتار.سلێمانی 2005_ چاپخانەی سەردەم ژ 304.

2- شۆڕش محمد حسێن،جەلاد ستەم دەکات قوربانی لۆمە دەکرێت-سالی 2005-چاپخانەی تەوار- ژ 133 بلأوکراوەکانی یەکێتی ژنانی کوردستان.

3- نەتەوەیەکگرتووەکان-جیاکاری دژی ژن-بلأوکراوەکانی ڕێکخراوەکانی ASK -چاپی دووەم.

4- کنێر عەبدوڵلا،پێگەی ژن لەکۆمەڵگەی کوردیدا-توێژینەوەیەکی زانستییە لە بلأوکراوەکانی یەکێتی ژنانی کورردستان سالی 2005.

5- توندوتیژی خوێندنگە لەسەرخوێندکار لە قۆناغی ناوەندی کوڕاندا-توێژینەوەیەکی کۆمەلأیەتی دەروونی مەیدانیە لەشاری سلێمانی-ئایاری 2004.

6- پەیتەر کلۆس، ئەنترۆپۆلۆجی کلتوری-چاپخانەی بەدەرخان چاپی یەکەم-سالی 2002 سلێمانی.

7- بەرهەمی ژمارە (4)ی هۆشیاری مافەکانی مرۆڤ شێوازەکانی نەهێشتنی ئەشکەنجەدان، چاپخانەی دێکان- سلێمانی2005.

8- کنێرعەبدوڵلا، ژن لەبازنەیەکی داخراودا-چاپخانەی تەوار سالی 2005.

9- شیرین عبادی، مافەکانی ژنان لەیاساکانی کۆماری ئیسلامی ئێران، کتێبخانەی گەنجینەی زانستی.

10-شەهلا دەباغی، وتاری دەسەلآت و جنس لا153.

11-ئاوات محمد، توندوتیژی خێزانی–بلآوکراوەکانی ڕێکخراوی ئاسوودە چاپی 2003 ژ (6).

12-هـادی محمود،توندوتیـژی دژی ژنـان، ڕێکخـراوی ئاسـوودە،دەزگای چاپوپەخشی سەردەم–ژ (30) ساڵی 2002– وەرگێڕانی جمیلە محمود.

13-ئالیـسیا دلتاڤو،توندوتیـژی خێزانی،بلآوکراوەکـانی ڕێکخـراوی ئاسـوودە، چاپخانەی ڕەنج بەوەرگێڕانی ئاوات محمد ژ (83) سلێمانی 2002.

14-کازیوە صالح،ژنی کورد لـەدەروازەی هـەزارەی سـێهەمدا–کۆمەڵـە ووتـار– ساڵی2002 چاپی سەردەم.

15-ڕووناک فرج،هانا شوان، زنجیرەیەک لـە تراژیـدیای تاوانـەکانی دژ بـەژنان – بلآوکراوەکانی یەکێتی ژنانی کوردستان.

16-مەڵبەنـدی هیـوا بـۆفێرکردنو ڕاهێنـان– چـەند دانەیـەک لەهۆشـیاری یاسایی،هەولێر–بەرگی یەک ساڵی2001.

17-ئـەکرەم میمزاد،جیهـانی فیمینیـزم–بلآوکراوەکـانی سـەنتەری ڕاگەیانـدنو ڕووناکبیری ژنان–سلێمانی2003.

سەرچاوە عەرەبییەکان

1- جارى–فرانس هيريجويان:التحرش الاخلاقى العنف اليومى الفساد،ترجمة سهيل حمد ابو فخر، منشورات دار علا الدين ، ديمشق–الطبعة الاولى 2006 .

2- عبدالناصر حويز،الارهاب سياسي،دراسة تحليلية، الطبعة الاولى 1996.

3- د.ليلى عبدالوهاب: العنف الاسرى الجريمة والعنف ضدالمرأة، دار المدى للثقافة والنشر 1994-2000،بيروت.

4- أسماء جميل رشيد:العنف الاجتماعي (دراسة لبعض مظاهرة في المجتمع العراقي)، رسالة ماجستير بغداد،1992.

5- د.أمل سالم العواوده ،العاملة ملخص الدراسة الوطنية حول العنف ضد المرأة من محافظة الاردن الطبعة الأولى 2002.

6- كاميليا عبد الفتاح: سيكولوجية المرأة العاملة، مكتبة القاهرة الحديثة، الطبعة الأولى 1972.

7- مليحة عوني القصير و صبيح عبد المنعم احمد:علم الاجتماع العائلي مطبعة بغداد .

8- البروفيسور دينكن ميتشيل: معجم علم الاجتماع،ترجمة ومراجعة د.إحسان محمد الحسن،دار الطليعة، الطبعة الثانية سنة 1986.

9- رائدة الزغبي:القضاء على التميز ضد الفتيات والنساء في العالم العربي– يوسف – عمان.

10-الامم المتحدة: العنف ضد المرأة ،تقرير المؤتمرالعالمى الرابع المعني بالمرأة سنة 1995 م بكين.

11-يحيى حجازي واخر:العنف المدرسي،2003.

12-عبد السلام بشير الرويبى،العنف العائلي و الأبعاد السلبية والاجرأت الوقائية و العلاجية.

13-حلمي ساري:الاثار النفسية والاجتماعيةو الاقتصادية للعنف الأسري على المرأة والمجتمع العملي.

14-حنة ارندت:في العنف،ترجمة إبراهيم العربي،دار الساقي،الطبعة الأولى 1992- عمان.

15-عنان حمدان: ايذاء الإناث في الأسرة الفلسطينية، رسالة ماجستير،الجامعة الأردنية 1996-عمان.

16-هند ابو السعود خطاب: المعاناة الصامتة جوانب من الظروف الاجتماعية المحيطة بصحة المرأة الإنجابية في ريف مصر ،اليونسيف-عمان.

17-د. أمل سالم العواودة:العنف ضد الزوجة في المجتمع الأردني ،دراسة اجتماعية من محافظة عمان، الطبعة الاولى- مكتبة الفجر-الاردن 2002.

18-وهيب مجيد الكبيسى و د.يونس صالح الجنابى: طرق البحث في العلوم السلوكية، مطبعة التعليم العالي- بغداد الجزء الأول 1987.

گۆڤارەکان

1- ڕەنج جەعفەر ئەحمەد: گۆڤاری مەدەنیەت-دونیای ئیسلامو کەلتوری توندوتیژی- ئابو ئەیلولی 2003 ژ 150.

2- پەیمان عزالدین:هزر، گۆڤارێکی ڕۆشنبیری مەعریفی وەرزیە-مەڵبەندی ڕۆشنبیری هیوا ژمارە (2) ساڵی 1999.

3- ئاوات محمد،گۆڤاری تەوار- کاتێك توندوتیژی لە ممارسەکردندا دەگاتە فەنتازیکردن-ژ (13) ساڵی 2004 چاپخانەی تەوار.

4- چارلوەیخ،گۆڤاری سەردەم توندوتیژی ژنانو کچان، وەرگێڕانی تۆفیق عبدول،تشرینی یەکەم ساڵی 1999 ژ (10).

5- العنف والتمیز الجندری ضد المرأة العالمیة- مجلة فکریة ثقافیة أدبیة.

6- نازل سابایارد: المرأة والعنف الممارس علیها، أبواب مجلة فصلیة عربیة تعنى بالأفکار والثقافة ،دار الساقي 1998-لندن.

توندو تیژی دژبە ژنان لەناو فەرمانگەکانی هەرێمی کوردستاندا

زانیاری گشتی

1- تەمەن: 20 خوارتر ☐ 20 – 25 ☐ 25 – 30 ☐
30 – 35 ☐ 35 – 40 ☐ 40 – سەرو ☐

2- شوێنی لەدایك بوون: شار ☐ لادی ☐ ناحیە ☐ قەزا ☐

3- شوێنی نیشتەجێ بوونی ئێستا: شار ☐ لادێ ☐
ناحیە ☐ قەزا ☐

4- شوێنی نیشتەجێ بوون: موڵك ☐ کرێ ☐

5- ئاستی خوێندن:
نەخوێندەوار ☐ خوێندن و نوسین ☐ سەرەتایی ☐
ناوەندی ☐ ئامادەیی ☐ پەیمانگا ☐
بکالوریوس ☐ بکالوریوس و سەرووتر ☐

6- باری کۆمەڵایەتی: سەڵت ☐ خێزاندار ☐ بێوەژن ☐

- ژمارەی ئەندامانی خێزان: 1 – 4 ☐ 5 – 9 ☐
10 – 14 ☐ 15 – سەرووتر ☐

7- باری ئابووری خێزان: باشە ☐ مامناوەند ☐ خراپە ☐

8- تەمەنی چوونە ناو ژیانی هاوسەرێتی:

خوار 18 ساڵ ☐ 18-22 س ☐ 22 -26 س ☐

26-30 سال ☐ 30- سەرووت ☐

9- ماوەی ژیانی هاوسەرێتی: 1ساڵ کەمت ☐ 1- ☐

5-10 ☐ 10-15 ☐ 15- سەروو ☐

10 جۆری پێکهاتەی ژیانی هاوسەرێتی:

خزم ☐ پەیوەندی خۆشەویستی ☐ بەزۆر ☐ بە رێکەوت ☐

زانیاری تایبەت بە ئامانجی توێژینەوە:

1- ئایا بەڕێوەبەری فەرمانگەکەت کامیانە: ژن ☐ **پیاو** ☐

2- لەفەرمانگەکەتاندا دایەنگە هەیە: **بەڵێ** ☐ **نەخێر** ☐

3-ئایا ژنان لەشوێنی کارکردنیاندا ڕووبەڕووی توندوتیژی دەبنەوە؟

بەڵێ ☐ **نەخێر** ☐

4-گەر (بەڵێ)یە ڕووبەڕووی چ جۆرە توندوتیژییەك دەبنەوە؟

دەروونی ☐ **جەستەیی** ☐ **گێچەڵی سێکسی** ☐

5-لەلایەن کێیە دووچاری توندوتیژی دەبنەوە لە شوێنی کارکردنیاندا؟

بەرپرسی یەکەم ☐ **بەرپرسی بەش** ☐

پیاوانی فەرمانبەر ☐ **هاوڵاتی ژنانی فەرمانبەر** ☐

6-لەکاتی ئەنجامدانی هەر کارێکدا جیاوازی لەگەڵ ژناندا دەکرێ بەوەی تەنها کەمێینەیە؟ **بەڵێ** ☐ **نەخێر** ☐

7-گەر (بەڵێ)یە بوونی ئەو جیاوازیە دەگەڕێتەوە بۆچی؟

زاڵێتی عەقڵیەتی پیاو سالاری ☐ **بێ متمانەیی بە لێپرساوێتی ژن** ☐

بێتوانایی ژنان ☐ **تەنها لەبەر ئەوەی مێینەیە** ☐

8- بەڕای بەڕێزت زیاتر دەرفەتی کارکردن دەخرێتە کام لەم ژنانە:

شووی نەکردبێ ☐ **شووی کردبێ و بێمناڵ بێ** ☐

شووی کردبێ و مناڵدار بێ ☐

9-کەمی ڕێژەی ژنان لە پۆستە باڵاکانی فەرمانگەکانی حکومەتدا دەگەڕێنیتەوە بۆ چی؟

بێ متمانەی بەتوانای ژنان ☐ بەتوانایی پیاوان زیاتر لە ژنان ☐
ڕێخۆش نەکردنی دەرفەت لەبەردەم ژنان لەلایەن پیاوانەوە ☐
ململانێی حزبایەتی ☐ خودی ژنان خۆی ☐

10- گەر توندوتیژیت بەرامبەر کرا لەشوێنی کارکردندا چ هەڵوێستێك وەردەگریت؟
بێدەنگ دەبم ☐ ناڕەزای دەردەبڕم ☐
دەیگەیەنمە بەرپرسی سەروو ☐ وازلەکاردێنم ☐ هی تر ☐

11- چی وات لێدەکات بێدەنگ بیت بەرامبەر بەو توندوتیژییەی لەبواری کار کردنتدا بەرامبەرت دەکرێت؟
عەیبەو تانەو تەشەنە ☐ گواستنەوەم بۆ شوێنێکی دیکە ☐
هەڕەشە لەمانەوەم ☐ نەبوونی لێپرسینەوەو سزا ☐ ڕق لێهەڵگرتن ☐
بڕواپێنەکردنم لەبەر ئەوەی ژنم ☐ لەدەستدانی کارەکەم ☐

12- گەر بەنهێنی لێپرسینەوەت لەگەڵدا بکرێ ئامادەی ڕاستیەکان بڵێی کە توندوتیژیت بەرامبەر کراوە لەلایەن هەرتاکێکی فەرمانگەکەتەوە بێت؟
بەڵێ ☐ نەخێر ☐

13- توندوتیژی دژ بەژنان چ جۆرە ئاسەوارێك بەجێدەهێڵێ ؟
دواکەوتنی ڕەوتی گەشەکردنی کۆمەڵگە ☐
هەڵوەشاندنەوەی بنەما خێزانیەکان ☐ کاریگەری جەستەیی ☐
دواکەوتنی ڕەوتی گەشەی ژنان ☐ پەشێوی دەروونی پەرەپێدانی گەندەڵی کۆمەلایەتی ☐

14-چی بکرێت بۆ کەمکردنەوەو نەهێشتنی توندوتیژی دژ بەژنان لەنێو فەرمانگەکاندا ؟

بەرزكردنـەوەی ئاسـتی هۆشـیاری پیـاو ☐ بـەرز كردنـەوەی ئاسـتی هۆشیاری ژنان ☐ دانانی یاسای گونجاو ☐ زیـاد كردنـی ڕێـژەی ژنـان لـە ناوەنـدەكانی بڕیـار ☐ دانـانی سـندوقی سـكالاّ لەسـەرجەم فەرمانگەكانـدا ☐ هەمووی ☐

15-كام لەم ڕۆڵە بەكاری ژنان دەزانی؟ ماڵو منداڵ ☐
كاركردن لەدەرەوەی ماڵ ☐ هەردووكیان ☐

16-پاڵنەرە سەرەكیەكانی كاركردنی ژنان لەدەرەوەی ماڵ لە چیدا دەبینیتەوە؟
مادی ☐ سەلماندنی ڕۆڵی خۆی ☐ هەردووكیان ☐

17- بـەڕایی بـەڕێزت هۆكـاری توندوتیـژی لـەنێو فەرمانگـەكانی حكومەتـدا دەگەڕێتەوە بۆچی؟
لاوازی سیستمی گشتی سـەبارەت بـە فەرمانبـەران بەگشتیو ژنان بەتایبـەتی ☐ زاڵێتی دەسەڵاتو عەقڵیەتی پیاو سالاری ☐ كەلتورو دابونـەریتی كۆمـەڵگا ☐ ناهۆشـیاری ژنـان بەمافـەكانیان ☐ نـەبوونی هۆشـیاری ☐ لاوازی ڕاگەیانـدن ☐ ناهۆشـیاری پیـاوان بەرامبـەر مافـەكانی ژنـان ☐ كـەمی ژنـان لەنێوەنـدەكانی دەسـەڵاتو بڕیـار ☐ جیـاوازی جێنـدەری ☐ نـەبوونی یاسـای تایبـەت بەقەدەغـەكردنی توندوتیـژیو ئیجرائـات ☐ نـەبوونی ئـازادی ژنـان ☐ نائارامی بارودۆخی سیاسیو ئابووری ☐ نەبوونی لانە یـان سـەنتەری جۆراوجـۆر ☐ سستی ڕۆڵی ڕێكخراوەكانی ژنان ☐

18- جگـە لەشـوێنی كـاركردن ژنـان لـەكوێی تـر ڕووبـەڕووی جۆرەكـانی توندوتیژی دەبنەوە؟ باوك ☐ مێرد ☐ هەردوو ☐

19- بەڕای بەڕێزت ناساندنو بەرپرسیارێتی توندوتیژی لەئەستۆی كێدایە؟

ڕاگەیاندن ☐ ڕێکخراوە جۆربەجۆرەکانی ژنان کەکار لەوبوارەدا دەکەن ☐

قەزاودادگا ☐ پۆلیس ☐ گرتوخانەکان ☐ کـارکردوانی بـواری

تەندروستی ☐ کارکردوانی بواری دامودەزگا کۆمەڵایەتیەکان ☐

20- ئەو منداڵەی لە خێزانێکی توندوتیـژدا پـەروەردە دەبێـت کەسـایەتیەکی توندوتیژی لێدەردەچێت؟

بەڵێ ☐ نەخێر ☐ هەندێ جار ☐